अपराध संहिता प्रशिक्षण दिग्दर्शन

२०७५

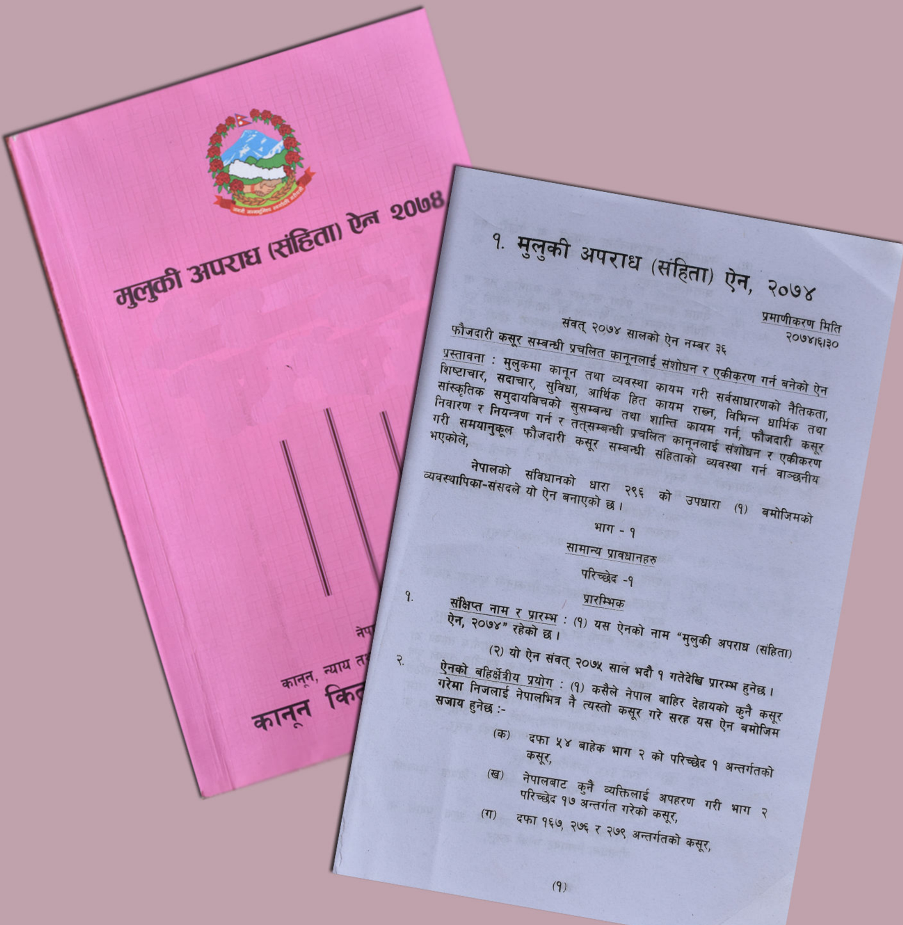

राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, नेपाल
मनमैंजू, काठमाडौं

अपराध संहिता प्रशिक्षण दिग्दर्शन

२०७५

राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, नेपाल

मनमैजू, काठमाडौं

सम्पादकः **माननीय श्री वासुदेव न्यौपाने**

डिजाइनःप्रतिक्षा श्रेष्ठ

प्रकाशन प्रतिः ५०० प्रति

प्रकाशकः राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान

प्रकाशन मितिः २०७५ आषाढ

मुद्रणः

सहयोगः गर्भनेन्स फ्यासिलिटी (Governance Facility)

प्राक्कथन

न्यायिक निकायमा कार्यरत न्यायाधीश, कर्मचारी तथा कानून व्यवसायीका अतिरिक्त अर्द्धन्यायिक निकायमा कार्यरत न्यायिक काम गर्ने जनशक्तिहरूको कार्यक्षमता र व्यवसायिक दक्षता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०६० सालमा राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठानको स्थापना भएको हो। शुरुमा यो प्रतिष्ठान अध्यादेशबाट स्थापना भएको भएतापनि २०६३ सालमा राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान ऐन, २०६३ जारी भए पछी सोही ऐन बमोजिम यसले कार्य सम्पादान गर्दै आएकोछ। यस प्रतिष्ठानको सर्वोच्च निकायको रुपमा सम्माननीय प्रधान न्यायाधीशज्यूको अध्यक्षतामा १६ सदस्यीय न्यायिक प्रतिष्ठान परिषद् रहेकोछ। यस परिषद्ले प्रतिष्ठानको नीति निर्धारण गर्ने, योजना स्वीकृत गर्ने तथा प्रतिष्ठानबाट भए गरेका कामको समीक्षा गर्ने लगायतका कामहरू गर्दछ। प्रतिष्ठानको तर्फबाट गर्नुपर्ने सम्पूर्ण काम कारवाहीहरूको लागि मार्ग निर्देश गर्नका लागि प्रतिष्ठानका कार्यकारी निर्देशकको अध्यक्षतामा ७ सदस्यीय कार्यकारी समिति रहेको छ। यसै समितिको निर्णय निर्देश बमोजिम प्रतिष्ठानले प्रशिक्षण अनुसन्धान लगायतका आफ्ना काम कारवाहीहरू सञ्चालन गर्दै आएकोछ।

प्रतिष्ठानले स्थापनाकालदेखि नैं विभिन्न तहका न्यायाधीशहरू, न्याय सेवाका अधिकृत तथा कर्मचारीहरू, सरकारी वकीलहरू,कानून व्यवसायीहरू र अर्द्धन्यायिक निकायमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकासका लागि विभिन्न प्रकारका प्रशिक्षण, कार्यशाला, गोष्ठी, प्रवचन, अन्तर्क्रिया जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। यसका अतिरिक्त प्रतिष्ठानले न्याय र कानूनसम्बन्धी विभिन्न विषयमा अध्ययन अनुसन्धानका कामहरू समेत गर्दै आएको छ। प्रतिष्ठानले वार्षिक रुपमा अंग्रेजी भाषामा **"NJA Law Journal"** र नेपाली भाषामा "**प्रतिपादन**" नामक पत्रिका, उच्च तथा जिल्ला अदालतका फैसलाहरूको संगालो, कानून र न्याय सम्बन्धी विभिन्न श्रोत सामग्रीहरू एवम् अनुसन्धानमूलक प्रतिवेदनहरू समेत प्रकाशन गर्दै आइरहेको छ। साथै प्रतिष्ठानको उद्देश्य अनुरुप विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय दातृ निकायहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा समेत प्रतिष्ठानले विभिन्न प्रशिक्षण, गोष्ठी, सेमिनार सञ्चालनका अतिरिक्त अध्ययन अनुसन्धान, प्रशिक्षण पाठ्यक्रम विकास, स्रोत सामग्री तयारी गर्नेएवम् जानकारीमूलक पुस्तिकाहरू समेत तयार गरी प्रकाशन गर्दै आई रहेकोछ।

यसै सन्दर्भमा **Governance Facility (GF)** सँगको सहयोगमा प्रतिष्ठानले प्रस्तुत **अपराध संहिता प्रशिक्षण दिग्दर्शन** तयार गरेकोछ। मुलुकी ऐनलाई प्रतिस्थापित गर्दै लागू भएको मुलुकी अपराध (संहिता)ऐन, २०७४ (यसपछि "**अपराध संहिता**" भनिएको) को व्यवस्थाहरूका बारेमा अदालत तथा न्यायिक निकायमा कार्यरत न्यायाधीश तथा अधिकृतहरू, सरकारी वकीलहरू, कानून व्यवसायीहरू, विभिन्न निकायमा कार्यरत कानून अधिकृतहरू तथा कानून र न्यायका अन्य सरोकारवालाहरूलाई प्रदान गरिने प्रशिक्षण कार्यक्रमका सहजकर्ताहरूको लागि मार्गनिर्देश गर्नु यो अपराध संहिता प्रशिक्षण

दिग्दर्शन (यसपछी "**प्रशिक्षण दिग्दर्शन**" भनिएको) को प्रमुख उद्देश्य हो। यो प्रशिक्षण दिग्दर्शन मूलरुपमा राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठानले अपराध संहिताका सम्बन्धमा सरोकारवालाहरूका लागि सञ्चालन गर्ने प्रशिक्षण कार्यक्रमको प्रयोजनका लागि प्रयोग गर्न सकिने गरी तयार गरिएको छ। संहिताको सन्दर्भमा अदालत लगायत अन्य निकायहरूले आयोजना गर्ने प्रशिक्षण कार्यक्रमका लागि समेत यो दिग्दर्शन प्रयोगमा ल्याउन सकिने गरी विकास गरिएकोले यसबाट न्याय र कानूनका सरोकारवालाहरू सबैलाई लाभ पुग्ने कुरामा प्रतिष्ठान विश्वस्त छ।

प्रस्तुत दिग्दर्शन तयार गर्ने कार्यमा संलग्न रहनु भएका प्रतिष्ठानका कार्यकारी निर्देशक श्री केशरीराज पण्डित, प्रतिष्ठानका फ्याकल्टी/जिल्ला न्यायाधीश द्वय श्री केशवप्रसाद वास्तोला र श्री इश्वर पराजुली प्रति प्रतिष्ठान हार्दिक आभार प्रकट गर्दछ। साथै यो दिग्दर्शन तयार गर्न आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने सहयोगी संस्था गर्भनेन्स फ्यासिलिटी (Governance Facility) का प्रमुख क्यारोलिन भान्देनाविले र सिनियर प्रोग्राम एण्ड पार्टनरसिप अफिसर ह्यूमन राईट्स, श्री समिर घिमिरेलाई पनि धन्यवाद दिन चाहान्छ। त्यस्तै यो दिग्दर्शन तयार गर्न र प्रकाशन गर्ने कार्यमा व्यवस्थापकीय प्रबन्धका लागी प्रतिष्ठानका रजिष्ट्रार श्री गजेन्द्रबहादुर सिंह र प्रतिष्ठानका कार्यक्रम व्यवस्थापक श्री राजन के.सी. लगायत प्रतिष्ठानका अन्य कर्मचारीहरू प्रति प्रतिष्ठान धन्यवाद दिन चाहान्छ।

राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान

विषयसूची

विषय		पेज नं.
भाग एक		
प्रारम्भिक		
प्रशिक्षण दिग्दर्शनको उद्देश्य		२
प्रशिक्षण दिग्दर्शनको प्रयोग		२
प्रशिक्षण कार्यक्रमको समग्र उद्देश्य		२
सत्र सञ्चालन विधि		३
प्रशिक्षणको मूल्याङ्कन		३
भाग दुई		
सत्रहरू		
सत्र - एक	परिचयात्मक सत्र	६
सत्र - दुई	अपराध संहिताको संरचना र विशेषता	९
सत्र - तीन	अदालतको अधिकार क्षेत्र र अपराध संहिताको वर्हिक्षेत्रीय प्रयोग	१३
सत्र - चार	फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरू	१६
सत्र - पाँच	अपूर्ण अपराध र आपराधिक दायित्वसम्बन्धी सिद्धान्त	२२
सत्र - छ	कसूरको गम्भिरता वढाउने र घटाउने अवस्था तथा सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्ति	२६
सत्र - सात	राज्य तथा सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूर	३१
सत्र - आठ	सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी कसूर	३५
सत्र - नौं	सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूर	३८
सत्र - दश	सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुरक्षा सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसूर	४१
सत्र - एघार	हातहतियार खरखजाना, विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूर	४४
सत्र - बाह्र	राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्धको र धर्म तथा विवाहसम्बन्धी कसूर	४७
सत्र - तेह्र	भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूर	५१

सत्र - चौध	ज्यान तथा गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूर	५५
सत्र - पन्ध	कुटपीट, अङ्गभङ्ग तथा गैरकानूनी थुनासम्बन्धी कसूर	५९
सत्र - सोह्र	व्यक्ति बेपत्ता पार्ने र अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूर	६२
सत्र - सत्र	करणीसम्बन्धी कसूर	६५
सत्र - अठार	इलाज तथा पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूर	६९
सत्र - उन्नाइस	सम्पतिसम्बन्धी कसूर	७२
सत्र - बीस	मुद्रा, टिकट, नापतौल तथा लिखतसम्बन्धी कसूर	७७
सत्र - एक्काइस	वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूर	८०
सत्र - बाइस	केही नेपाल ऐन संशोधन, समायोजन तथा खारेज गर्ने ऐन, २०७४ का व्यवस्थाहरू	८४
सत्र - तेइस	अभ्यास	८६
सत्र - चौबीस	प्रशिक्षण कार्यक्रमको मूल्याङ्कन तथा समापन	८८

भाग ३

सन्दर्भ सामग्रीहरू

सन्दर्भ सामग्री		९१
अनुसूची १	पूर्व प्रशिक्षणर प्रशिक्षणोत्तर मूल्याङ्कन प्रश्नावली	९५
अनुसूची २	प्रशिक्षणको मूल्याङ्कन	९७

अपराध संहिता प्रशिक्षण दिग्दर्शन

२०७५

राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, नेपाल

मनमैजू, काठमाडौं

सम्पादकः **माननीय श्री वासुदेव न्यौपाने**

डिजाइनः प्रतिक्षा श्रेष्ठ

प्रकाशन प्रतिः ५०० प्रति

प्रकाशकः राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठापन

प्रकाशन मितिः २०७५ आषाढ

मुद्रणः

सहयोगः गर्भनेन्स फ्यासिलिटी (Governance Facility)

Governance Facility

प्राक्कथन

न्यायिक निकायमा कार्यरत न्यायाधीश, कर्मचारी तथा कानून व्यवसायीका अतिरिक्त अर्द्धन्यायिक निकायमा कार्यरत न्यायिक काम गर्ने जनशक्तिहरूको कार्यक्षमता र व्यवसायिक दक्षता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०६० सालमा राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठानको स्थापना भएको हो। शुरुमा यो प्रतिष्ठान अध्यादेशबाट स्थापना भएको भएतापनि २०६३ सालमा राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान ऐन, २०६३ जारी भए पछी सोही ऐन बमोजिम यसले कार्य सम्पादान गर्दै आएकोछ। यस प्रतिष्ठानको सर्वोच्च निकायको रुपमा सम्माननीय प्रधान न्यायाधीशज्यूको अध्यक्षतामा १६ सदस्यीय न्यायिक प्रतिष्ठान परिषद् रहेकोछ। यस परिषद्ले प्रतिष्ठानको नीति निर्धारण गर्ने, योजना स्वीकृत गर्ने तथा प्रतिष्ठानबाट भए गरेका कामको समीक्षा गर्ने लगायतका कामहरू गर्दछ। प्रतिष्ठानको तर्फबाट गर्नुपर्ने सम्पूर्ण काम कारवाहीहरूको लागि मार्ग निर्देश गर्नका लागि प्रतिष्ठानका कार्यकारी निर्देशकको अध्यक्षतामा ७ सदस्यीय कार्यकारी समिति रहेको छ। यसै समितिको निर्णय निर्देश बमोजिम प्रतिष्ठानले प्रशिक्षण अनुसन्धान लगायतका आफ्ना काम कारवाहीहरू सञ्चालन गर्दै आएकोछ।

प्रतिष्ठानले स्थापनाकालदेखि नैं विभिन्न तहका न्यायाधीशहरू, न्याय सेवाका अधिकृत तथा कर्मचारीहरू, सरकारी वकीलहरू,कानून व्यवसायीहरू र अर्द्धन्यायिक निकायमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकासका लागि विभिन्न प्रकारका प्रशिक्षण, कार्यशाला, गोष्ठी, प्रवचन, अन्तर्क्रिया जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। यसका अतिरिक्त प्रतिष्ठानले न्याय र कानूनसम्बन्धी विभिन्न विषयमा अध्ययन अनुसन्धानका कामहरू समेत गर्दै आएको छ। प्रतिष्ठानले वार्षिक रुपमा अंग्रेजी भाषामा **"NJA Law Journal"** र नेपाली भाषामा **"प्रतिपादन"** नामक पत्रिका, उच्च तथा जिल्ला अदालतका फैसलाहरूको संगालो, कानून र न्याय सम्बन्धी विभिन्न श्रोत सामग्रीहरू एवम् अनुसन्धानमूलक प्रतिवेदनहरू समेत प्रकाशन गर्दै आइरहेको छ। साथै प्रतिष्ठानको उद्देश्य अनुरुप विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय दातृ निकायहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा समेत प्रतिष्ठानले विभिन्न प्रशिक्षण, गोष्ठी, सेमिनार सञ्चालनका अतिरिक्त अध्ययन अनुसन्धान, प्रशिक्षण पाठ्यक्रम विकास, स्रोत सामग्री तयारी गर्नेएवम् जानकारीमूलक पुस्तिकाहरू समेत तयार गरी प्रकाशन गर्दै आई रहेकोछ।

यसै सन्दर्भमा **Governance Facility (GF)** सँगको सहयोगमा प्रतिष्ठानले प्रस्तुत **अपराध संहिता प्रशिक्षण दिग्दर्शन** तयार गरेकोछ। मुलुकी ऐनलाई प्रतिस्थापित गर्दै लागू भएको मुलुकी अपराध (संहिता)ऐन, २०७४ (यसपछि "**अपराध संहिता**" भनिएको) को व्यवस्थाहरूका बारेमा अदालत तथा न्यायिक निकायमा कार्यरत न्यायाधीश तथा अधिकृतहरू, सरकारी वकीलहरू, कानून व्यवसायीहरू, विभिन्न निकायमा कार्यरत कानून अधिकृतहरू तथा कानून र न्यायका अन्य सरोकारवालाहरूलाई प्रदान गरिने प्रशिक्षण कार्यक्रमका सहजकर्ताहरूको लागि मार्गनिर्देश गर्नु यो अपराध संहिता प्रशिक्षण

दिग्दर्शन (यसपछी **"प्रशिक्षण दिग्दर्शन"** भनिएको) को प्रमुख उद्देश्य हो। यो प्रशिक्षण दिग्दर्शन मूलरुपमा राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठानले अपराध संहिताका सम्बन्धमा सरोकारवालाहरूका लागि सञ्चालन गर्ने प्रशिक्षण कार्यक्रमको प्रयोजनका लागि प्रयोग गर्न सकिने गरी तयार गरिएको छ। संहिताको सन्दर्भमा अदालत लगायत अन्य निकायहरूले आयोजना गर्ने प्रशिक्षण कार्यक्रमका लागि समेत यो दिग्दर्शन प्रयोगमा ल्याउन सकिने गरी विकास गरिएकोले यसबाट न्याय र कानूनका सरोकारवालाहरू सवैलाई लाभ पुग्ने कुरामा प्रतिष्ठान विश्वस्त छ।

प्रस्तुत दिग्दर्शन तयार गर्ने कार्यमा संलग्न रहनु भएका प्रतिष्ठानका कार्यकारी निर्देशक श्री केशरीराज पण्डित, प्रतिष्ठानका फ्याकल्टी/जिल्ला न्यायाधीश द्वय श्री केशवप्रसाद वास्तोला र श्री इश्वर पराजुली प्रति प्रतिष्ठान हार्दिक आभार प्रकट गर्दछ। साथै यो दिग्दर्शन तयार गर्न आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने सहयोगी संस्था गर्भनेन्स फ्यासिलिटी (Governance Facility) का प्रमुख क्यारोलिन भान्देनाविले र सिनियर प्रोग्राम एण्ड पार्टनरसिप अफिसर ह्यूमन राईट्स, श्री समिर घिमिरेलाई पनि धन्यवाद दिन चाहान्छ। त्यस्तै यो दिग्दर्शन तयार गर्न र प्रकाशन गर्ने कार्यमा व्यवस्थापकीय प्रबन्धका लागी प्रतिष्ठानका रजिष्ट्रार श्री गजेन्द्रबहादुर सिंह र प्रतिष्ठानका कार्यक्रम व्यवस्थापक श्री राजन के.सी. लगायत प्रतिष्ठानका अन्य कर्मचारीहरू प्रति प्रतिष्ठान धन्यवाद दिन चाहान्छ।

राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान

विषयसूची

विषय		पेज नं.
भाग एक		
प्रारम्भिक		
प्रशिक्षण दिग्दर्शनको उद्देश्य		२
प्रशिक्षण दिग्दर्शनको प्रयोग		२
प्रशिक्षण कार्यक्रमको समग्र उद्देश्य		२
सत्र सञ्चालन विधि		३
प्रशिक्षणको मूल्याङ्कन		३
भाग दुई		
सत्रहरू		
सत्र - एक	परिचयात्मक सत्र	६
सत्र - दुई	अपराध संहिताको संरचना र विशेषता	९
सत्र - तीन	अदालतको अधिकार क्षेत्र र अपराध संहिताको वर्हिक्षेत्रीय प्रयोग	१३
सत्र - चार	फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरू	१६
सत्र - पाँच	अपूर्ण अपराध र आपराधिक दायित्वसम्बन्धी सिद्धान्त	२२
सत्र - छ	कसूरको गम्भिरता वढाउने र घटाउने अवस्था तथा सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्ति	२६
सत्र - सात	राज्य तथा सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूर	३१
सत्र - आठ	सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी कसूर	३५
सत्र - नौं	सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूर	३८
सत्र - दश	सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुरक्षा सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसूर	४१
सत्र - एघार	हातहतियार खरखजाना, विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूर	४४
सत्र - बाह्र	राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्धको र धर्म तथा विवाहसम्बन्धी कसूर	४७
सत्र - तेह्र	भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूर	५१

सत्र - चौध	ज्यान तथा गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूर	५५
सत्र - पन्ध	कुटपीट, अङ्गभङ्ग तथा गैरकानूनी थुनासम्बन्धी कसूर	५९
सत्र - सोह्र	व्यक्ति बेपत्ता पार्ने र अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूर	६२
सत्र - सत्र	करणीसम्बन्धी कसूर	६६
सत्र - अठार	इलाज तथा पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूर	७०
सत्र - उन्नाइस	सम्पतिसम्बन्धी कसूर	७३
सत्र - बीस	मुद्रा, टिकट, नापतौल तथा लिखतसम्बन्धी कसूर	७८
सत्र - एक्काइस	वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूर	८१
सत्र - बाइस	केही नेपाल ऐन संशोधन, समायोजन तथा खारेज गर्ने ऐन, २०७४ का व्यवस्थाहरू	८५
सत्र - तेइस	अभ्यास	८७
सत्र - चौबीस	प्रशिक्षण कार्यक्रमको मूल्याङ्कन तथा समापन	८९

भाग ३

सन्दर्भ सामग्रीहरू

सन्दर्भ सामग्री		९२
अनुसूची १	पूर्व प्रशिक्षणर प्रशिक्षणोत्तर मूल्याङ्कन प्रश्नावली	९६
अनुसूची २	प्रशिक्षणको मूल्याङ्कन	९९

भाग एक

प्रारम्भिक

प्रशिक्षण दिग्दर्शनको उद्देश्य

- मुलुकी ऐनलाई प्रतिस्थापित गर्दै लागू भएको अपराध संहितामा भएको व्यवस्थाहरूका बारेमा न्यायिक निकायमा क्रियाशिल न्यायाधीश तथा अधिकृतहरू, विभिन्न तहका सरकारी वकीलहरू, कानून व्यावसायीहरू, विभिन्न निकायमा कार्यरत कानून अधिकृतहरू तथा कानून र न्यायका अन्य सरोकारवालाहरूलाई प्रदान गरिने प्रशिक्षण कार्यक्रमका सहजकर्ताहरूको लागि मार्गनिर्देश गर्नु प्रशिक्षण दिग्दर्शनको प्रमुख उद्देश्य हो।
- सहजकर्ताको प्रस्तुती विषय केन्द्रित, व्यवहारिक र प्रभावकारी बनाउनु यो प्रशिक्षण दिग्दर्शनको दोस्रो उद्देश्य हो।
- अपराध संहिताको बारेमा प्रशिक्षण दिन वा लिन चाहने जो कोहीका लागि आधारभूत प्रशिक्षणरर सामग्रीको रूपमा विकास गर्नु पनि यो प्रशिक्षण दिग्दर्शनको अर्को उद्देश्य हो।

प्रशिक्षण दिग्दर्शनको प्रयोग

- यो प्रशिक्षण दिग्दर्शन मूलरूपमा राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठानले अपराध संहिताका सम्बन्धमा न्यायाधीश, अदालत तथा न्यायिक र अर्धन्यायिक निकायका अधिकृतहरू, सरकारी वकीलहरू, कानून व्यवसायीहरू, कानून अधिकृतहरू र कानून र न्यायको क्षेत्रका अन्य सरोकारवालाहरूका लागि सञ्चालन गर्ने प्रशिक्षण कार्यक्रमको प्रयोजनका लागि प्रयोग गर्न सकिनेछ।
- साथै, यो प्रशिक्षण दिग्दर्शन अपराध संहिताका सम्बन्धमा अदालत लगायत अन्य निकायहरूले आयोजना गर्ने प्रशिक्षण कार्यक्रमका लागि समेत प्रयोगमा ल्याउन सकिनेछ।
- यो प्रशिक्षण दिग्दर्शनको विद्युतीयप्रति राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठानको वेवसाईट (www.njanepal.org.np) मा प्राप्त हुनेछ।

प्रशिक्षण कार्यक्रमको समग्र उद्देश्य

यस प्रशिक्षण कार्यक्रमबाट प्रत्येक सहभागी;-

- अपराध संहितामा भएको व्यवस्थाका बारेमा जानकार हुनेछन्,
- प्रशिक्षण कार्यक्रमबाट हासिल गरेको ज्ञानलाई आफ्नो कानूनी सोचमा समाहित गरी व्यावसायिक क्रियाकलापमा प्रयोगमा ल्याउन सक्षम हुनेछन्,
- प्रशिक्षण कार्यक्रममा सिकेका ज्ञानलाई व्यावहारिक रूपमा कार्यान्वयन गर्न चाहिने सीप विकास गर्न सक्षम हुनेछन्,
- अपराध संहिता कार्यान्वयनमा आफ्नो पदीय भूमिका र अवसर पहिचान गर्न सक्षम हुनेछन्, र
- प्रशिक्षण कार्यक्रमको मूल्याङ्कन र सुधारका लागि पृष्ठपोषण दिन सक्षम हुनेछन्।

सत्र सञ्चालन विधि

- प्रशिक्षण कार्यक्रम प्रत्येक दिन ४ सत्रका दरले ६ दिनसम्म जम्मा २४ सत्रमा सञ्चालन गर्न सकिनेछ।
- सामान्यतया प्रत्येक सत्रको अवधि एक घण्टा तीस मिनेटको हुनेछ।
- प्रत्येक सत्रका निश्चित उद्देश्य हुनेछन्।
- निर्धारित उद्देश्य प्राप्तिका लागि सत्रलाई सत्र योजना बमोजिम व्यवस्थित रूपमा वयस्क सिकाई पद्धतिका आधारमा सहभागितामूलक प्रक्रियाले सञ्चालन गरिनेछ।
- सत्रको अन्त्यमा सत्रको उद्देश्य प्राप्तिका सम्बन्धमा सहभागीहरूबाट पृष्ठपोषण लिइनेछ।
- सहभागीहरूबाट प्राप्त भएको पृष्ठपोषणका आधारमा आगामी प्रशिक्षण कार्यक्रममा आवश्यक सुधार गर्दै लगिनेछ।

प्रशिक्षण मूल्याङ्कन

- प्रशिक्षणको मूल्याङ्कन मुख्यतया दुई किसिमले गरिनेछ, पहिलो प्रशिक्षार्थीले प्रशिक्षणबाट आर्जन ज्ञान र सीपको बारेमा हुनेछ। यसको लागि पूर्व प्रशिक्षण मूल्याङ्कन र प्रशिक्षण पश्चात मूल्याङ्कन गरिने छ जसमा सत्रको शुरु र समापन पश्चात् सहभागीहरूले के कति ज्ञान सीप हासिल गर्न सके भन्ने सम्बन्धमा प्रशिक्षार्थीबाट पृष्ठपोषण गराइने छ। त्यसैगरी सत्रको उद्देश्य पूरा हुन सके नसकेको सम्बन्धमा प्रत्येक सत्रको अन्त्यमा सहभागीहरूबाटै प्रशिक्षणको समग्र प्रशिक्षणको मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण गराइने छ। यसको लागि प्रश्नावली विधि अपनाइने छ।

(नोटः नयाँ संहिताहरू, यसमा आगामी दिनमा हुने संशोधन र संहिताहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि जारी हुने नियमावली, दिग्दर्शन, निर्देशिका, सूचना वा परिपत्र आदि समेतलाई आधार मानी प्रशिक्षकले सत्र सञ्चालन गर्नु हुनेछ।)

भाग दुई

सत्रहरू

सत्र - एक

परिचयात्मक सत्र

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- यस सत्रमा सहजकर्तालै अपराध संहितासम्बन्धी प्रस्तुत प्रशिक्षणमा सहभागि हुने प्रशिक्षार्थीहरूवीच एक आपसमा परिचय गराई यो प्रशिक्षणको प्रशिक्षणको उद्देश्य, प्रशिक्षणको समग्र संरचना, प्रशिक्षण विधि र प्रशिक्षणका लागि छनौट गरिएका सहजकर्ताहरू बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। सत्रमा मुख्यरूपमा प्रशिक्षण कार्यक्रम बारेमा समग्रमा जानकारी दिने र प्रशिक्षण अवधिभर सहभागिहरूको उत्साहपूर्ण सहभागिता रहने गरी कार्यक्रम सञ्चालन हुने वातावरण तयार गर्ने उद्देश्य लिईएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रको लागी निर्धारित विषयवस्तु समेटिने गरी तोकिएको समयभित्र प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई प्रश्नोत्तर र छलफल गर्ने समय उपलब्ध हुने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूमा एक अर्कावीच अन्तरक्रियात्मक रूपमा घुलमिल हुने वातावरण सिर्जना गर्ने,
- सहभागीहरूको परिचय गराउने,
- सहभागीहरूलाई सहजकर्ताहरूको समूहको परिचय गराउने,
- सहभागीहरूलाई कार्यक्रमको उद्देश्य बारेमा जानकारी गराउने,
- कार्यक्रममा समेटिने विषयवस्तु बारेमा जानकारी गराउने,
- प्रशिक्षण विधि बारेमा जानकारी गराउने,
- कार्यक्रममा सहभागीहरूको सक्रिय सहभागीताको महत्वका बारेमा जोड दिने,
- सहभागीहरूको संलग्नताका बारेमा प्रारम्भिक पृष्ठपोषण लिने,
- कार्यक्रमका सम्बन्धमा सहभागीहरूको अपेक्षा सर्वेक्षण गर्ने।

सत्रमा छलफल गरिने मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय,
- उपलब्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तोः दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाईन्ट आदि,

- प्रशिक्षण विधिः जस्तो प्रस्तुतीकरण, अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय, छलफल, आदि
- सहभागीहरूको आवश्यकता र कार्यक्रमको उद्देश्य अनुरूप कार्य्रकम सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी कार्यक्रम अवधिभर गरिने मूल्याङ्कन,
- सहभागीहरूबाट प्रत्येक सत्रको अन्त्यमा र कार्यक्रमको अन्त्यमा लिइने पृष्ठपोषण,
- प्रशिक्षण कार्यक्रमको व्यवस्थापकीय प्रवन्ध जस्तोः आवास, यातायात, खाना, खाजा आदि),
- प्रशिक्षणको आधारभूत नियमहरू जस्तो मोवाईलको प्रयोग, अनुशासनको पालना, समय पालना, एक अर्काको मर्यादा, शिष्ट र मर्यादित भाषाको प्रयोग, सत्रकोवीचमा एक आपसमा कुराकानी आदि)।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सहभागीहरूको स्वागत तथा सहजकर्ताहरू (संयोजन समूह) को परिचय	१० मिनेट
सहभागीहरूको परिचय (सहभागीहरू वीच एकले अर्काको परिचय गराई सहज वातावरण सिर्जना गर्ने)	१५ मिनेट
कार्यक्रमको परिचयः • कार्यक्रमको उद्देश्य • निर्धारित विषयहरू • प्रशिक्षकहरू • प्रशिक्षण विधि (सहभागिता, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि) • प्रशिक्षण सामग्री • कार्यक्रमको पुनरावलोकन • मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण • प्रशिक्षणको प्रवन्ध र आधारभूत नियम	२० मिनेट
सहभागीहरूको अपेक्षा सर्वेक्षणः • सहभागीहरूले कार्यक्रमबाट प्राप्त हुने भनी गरेका अपेक्षाहरू, • सहभागीहरूले कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउनका लागि गर्न सक्ने योगदान, • सहभागीहरूसंग सम्बद्ध तत्कालिन घटना वा काम **(प्रस्तुती र छलफलः सहभागीहरूले मेटा कार्ड र सहजकर्ताले फ्लिप चार्ट प्रयोग गरी**	१० मिनेट

सोको प्रस्तुती र छलफल गर्ने)	
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर।	५ मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

मसलन्द, कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल, घडी आदि)।

सत्र -दुई

अपराध संहिताको संरचना र विशेषता

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- यस सत्रमा सहजकर्ताले अपराध संहिताको संरचना र विशेषताका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नैं अपराध संहिताको विकासक्रम र संरचनाका बारेमा संक्षेपमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा मुख्यरूपमा अपराध संहिताको विशेषताका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रको लागि निर्धारित विषयवस्तु समेटिने गरी तोकिएको समयभित्र प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई प्रश्नोत्तर र छलफल गर्ने समय उपलब्ध हुने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान,
- मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४,
- मुलुकी ऐन,
- नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३,
- नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७,
- नेपालको संविधान, २०१९,
- नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०१५,
- नेपालको अन्तरिम शासन विधान, २००७,
- नेपाल सरकारको वैधानिक कानून, २००४,
- नेपालको दण्ड विधान, २०१२ को मस्यौदा
- अपराध संहिताको मस्यौदा, २०३१
- मुलुकी ऐन, १९१०
- प्रस्तावित फौजदारी संहिता, २०७१ मा रहेका व्यवस्था तथा प्रावधानहरूको विधिशास्त्रीय सान्दर्भिकता र व्यवहारिकता समेतको आधारमा तयार गरिएको अवधारणा पत्र,

- फौजदारी कसूरसम्बन्धी प्रचलित कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक अपराध संहिता, २०६७ को दफावार व्याख्यात्मक टिप्पणी, राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, नेपाल
- मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ र फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ ले गरेका नयाँ व्यवस्था र सरकारी वकीलको भूमिका स्रोत सामग्री, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणा पत्र, १९४८
- बाल अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, १९८९
- नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध, १९६६
- महिला विरुद्धका सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्नेसम्बन्धी महासन्धि, १९७९

सत्रको उद्देश्य

- अपराध संहिताको पृष्ठभूमि बारे वताउने,
- अपराध संहिताको विकासक्रम बारे संक्षिप्त जानकारी गराउने,
- अपराध संहिताको संरचना बारे संक्षिप्त जानकारी दिने,
- अपराध संहिताका नयाँ व्यवस्था सहित यसका प्रमुख विशेषताहरू बारेमा जानकारी गराउने,
- अपराध संहिता र साविकको कानूनका फरकका बारेमा छलफल गराई संहिताको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

सत्र सञ्चालन गर्दा सहजकर्ताले ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू

- सत्र योजनामा उल्लिखित क्रियाकलाप र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरुः जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
पृष्ठभूमीः अपराध संहिताको आवश्यकता र ऐतिहासिक विकासक्रम	१० मिनेट
अपराध संहिताको संरचनाः • भाग १ सामान्य प्रावधानः ➢ परिच्छेद १- प्रारम्भिक (दफा १ देखि ५ सम्म) ➢ परिच्छेद २- फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्त (दफा ६ देखि ३२ सम्म) ➢ परिच्छेद ३- आपराधिक षडयन्त्र, उद्योग, दुरूत्साहन र मतियार (दफा ३३ देखि ३७ सम्म) ➢ परिच्छेद ४- कसूरको गम्भीरता बढाउने र घटाउने अवस्थाहरू (दफा ३८ र ३९) ➢ परिच्छेद ५- सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्तिसम्बन्धी व्यवस्था (दफा ४० देखि ४८ सम्म) • भाग २ फौजदारी कसूरहरूः ➢ २७ वटा परिच्छेदमा विभक्त – दफा ४९ देखि दफा २९२ सम्म • भाग ३ वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूर (दफा २९३ देखि ३०८ सम्म) ➢ गोपनीयता विरुद्धको कसूर ➢ गाली बेइज्जतीसम्बन्धी कसूर	१० मिनेट
अपराध संहिताको मूलभूत विशेषताहरूः • सामान्य कानून (दफा ४ र ५) • आधुनिक फौजदारी विधिशास्त्रीय सिद्धान्तहरूको अवलम्बन • फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरू (दफा ६-३२) • अपराधको वर्गीकरण र अपराधको गाम्भीर्यता अनुसारको सजाय (दफा ४० र दफा ३ को खण्ड (च) र (छ)) ➢ कसूरको वर्गीकरण ✓ जघन्य	५५ मिनट

✓ गम्भीर ✓ सामान्य ➢ सजाय ✓ सजायको अधिकतम हद मात्र उल्लेख/ न्यूनतम हद नतोकिएको। ✓ सजायमा न्यायिक स्वविवेक ✓ सजाय निर्धारण गर्दा सजायको उद्देश्य तथा आधार लगायत विचार गर्नु पर्ने कुराहरू (यस सम्बन्धमा छुट्टै सत्रमा छलफल हुने) ✓ जघन्य कसूरमा आजीवन कैदको व्यवस्था र जन्म कैदको हद २५ वर्ष कायम (दफा ४१ र ४२) ✓ एकीकृत कसूरमा डेढी सजाय (दफा ४३) ✓ बालबालिकालाई हुने सजाय (दफा ४५) (१८ वर्षसम्मलाई बालबालिका मानिएको र १६ देखि १८ वर्ष मुनीको बालबालिकालाई उमेर पुगेका व्यक्तिलाई हुने सजायको दुई तिहाई सजाय हुने नयाँ व्यवस्था गरिएको। • कसूरको गम्भीरता बढाउने र घटाउने अवस्थाहरू (दफा ३८ र ३९) • कसूरदारको सुधार र पुनर्स्थापनामा जोड (यस सम्बन्धमा छुट्टै सत्रमा छलफल हुने) • पीडितलाई क्षतिपूर्ति र अन्तरिम क्षतिपूर्ति र पीडित राहत कोष (दफा ४८) • अपूर्ण अपराधमा समेत सजाय हुने (दफा ३३ देखि ३७ सम्म) • संहिताको वहिर्क्षेत्रीय प्रयोग (दफा २) • सजायमा छुट (Plea Bargaining) (दफा ४७) र दफा २१६ • कसूर कायम भए पछि सजायको लागि अलगै सुनुवाई हुने (यस सम्बन्धमा छुट्टै सत्रमा छलफल हुने) • केही नयाँ कसूरहरू थप (जाती हत्या, यातना, व्यक्ति वेपत्ता पार्ने, आपराधिक विश्वासघात, आपराधिक प्रवेश आदि)	
सत्रको अन्तमा मुख्य बुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर।	१० मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - तीन

अदालतको अधिकारक्षेत्र र अपराध संहिताको वर्हिक्षेत्रीय प्रयोग

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा यसको वहिर्क्षेत्रीय प्रयोगका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै अदालतको अधिकारक्षेत्रका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा मुख्यरूपमा अपराध संहिताको वहिर्क्षेत्रीय प्रयोगका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४
- मुलुकी ऐन
- न्याय प्रशासन ऐन, २०७३
- प्रस्तावित फौजदारी संहिता, २०७१ मा रहेका व्यवस्था तथा प्रावधानहरूको विधिशास्त्रीय सान्दर्भिकता र व्यवहारिकता समेतको आधारमा तयार गरिएको अवधारणा पत्र,
- फौजदारी कसूरसम्बन्धी प्रचलित कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक अपराध संहिता, २०६७ को दफावार व्याख्यात्मक टिप्पणी, राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, नेपाल
- मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ र फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ ले गरेका नयाँ व्यवस्था र सरकारी वकीलको भूमिका स्रोत सामग्री, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई अदालतको अधिकारक्षेत्र बारे संक्षिप्त जानकारी दिने,

- कानूनको वर्हिक्षेत्रीय प्रयोगसम्बन्धी अवधारणाको बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासको बारेमा उल्लेख गर्ने,
- साविकको व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा जानकारी दिने,
- संहितामा वर्हिक्षेत्रीय प्रयोगसम्बन्धी व्यवस्था बारे छलफल गराउने,
- अपराध संहिता र साविकको कानूनका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई संहिताको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

सत्र सञ्चालन गर्दा सहजकर्ताले ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने • सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
पृष्ठभूमि • अधिकारक्षेत्र र कानूनको वर्हिक्षेत्रीय प्रयोगको आवश्यकता र ऐतिहासिक विकासक्रम	२० मिनेट
अधिकार क्षेत्रको संक्षिप्त अवधारणा • अधिकारक्षेत्रका सिद्धान्त र यसको व्यवहारिक प्रयोग • फौजदारी मुद्दामा अदालतको अधिकारक्षेत्र	१० मिनेट
वर्हिक्षेत्रीय प्रयोगको अवधारणा • अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास ➢ वेलायत ➢ अमेरिका	३० मिनेट

➢ भारत ➢ अन्य मुलुकका असल अभ्यास • साविकको व्यवस्था ➢ मुलुकी ऐन अदालती बन्दोवस्तको महलको २९ नं ➢ न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ • सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त ➢ **ने.का.प. २०७४ अंक ८ नि.नं. ९८६६** ✓ अधिकारविहीन निकायबाट भएको काम कारबाहीले कानूनी मान्यता पाउन सक्तैन। निर्णयको परिणाम सारमा जतिसुकै राम्रो भए पनि क्षेत्राधिकारविहीन निर्णयको कानूनी मान्यता नरहने। ➢ **ने.का.प. २०७४ अंक ५ नि.नं. ९८०७ - उत्प्रेषण परमादेश** ✓ कसैको हक अधिकारमा असर पुग्ने अधिकारीले निज उपर निर्णय गर्दा सो निर्णय गर्ने क्षेत्राधिकार छ, छैन भनी प्रारम्भिकरूपमै विचार पुऱ्याउनु पर्दछ। कानूनले क्षेत्राधिकार नै प्रदान नगरेको विषयमा गरिएको निर्णय कानूनसम्मत र वैधानिक निर्णय हुन सक्दैन। त्यस्तो क्षेत्राधिकारविहीन निर्णयले कानूनी मान्यतासमेत प्राप्त गर्न नसक्ने।	
संहिताको वर्हिक्षेत्रीय प्रयोग (दफा २) • कसैले नेपाल बाहिर गरेको कसूर • कसैले नेपालमा दर्ता भएको वायुयान वा जलयानभित्र नेपाल वाहिर रहँदा गरेको कसूर • नेपाली नागरिकले नेपाल बाहिर नेपाली नागरिक विरुद्ध गरेको कसूर	१५ मिनट
सत्रको अन्तमा मुख्य बुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर।	१० मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - चार
फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरू

सहजकर्ताका लागि मार्ग निर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरूका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास, साविकको व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा र मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरूका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग १ परिच्छेद २
- मुलुकी ऐन र अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- सिद्धान्तसंग सम्बद्ध नजिरहरू
- प्रस्तावित फौजदारी संहिता, २०७१ मा रहेका व्यवस्था तथा प्रावधानहरूको विधिशास्त्रीय सान्दर्भिकता र व्यवहारिकता समेतको आधारमा तयार गरिएको अवधारणा पत्र,
- फौजदारी कसूरसम्बन्धी प्रचलित कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक अपराध संहिता, २०६७ को दफावार व्याख्यात्मक टिप्पणी, राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, नेपाल
- मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ र फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ ले गरेका नयाँ व्यवस्था र सरकारी वकीलको भूमिका स्रोत सामग्री, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणा पत्र, १९४८
- नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध,१९६६

- बाल अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, १९८९

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरूबारे संक्षिप्त जानकारी दिने,
- यसको अवधारणा र संवैधानिक व्यवस्थाको बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्था,
- फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरूको सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा जानकारी दिने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरूका बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहिता र साविकको कानूनका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई संहिताको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य बुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोतसामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तको अवधारणात्मक पक्ष	१० मिनट
ऐनमा समावेश गर्नुको आवश्यकता र विगतमा यसको प्रयोग	१० मिनेट
फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरू • अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास	५५ मिनेट

➢ वेलायत ➢ अमेरिका ➢ भारत ➢ अन्य मुलुकका असल अभ्यास • **साविकको व्यवस्था** ➢ संविधान ➢ मुलुकी ऐन ➢ अन्य कानून • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तहरुः** ➢ **मोल्हुसेन हेन्ड्रिक ओटो वि.नेपाल सरकार (ने.का.प. २०६९ अंक ७ नि.नं ८८६०)**-कुनै गरिएको वा नगरिएको कार्य प्रचलित फौजदारी कानूनको विपरीत नभएमा त्यस कार्यलाई लचिलो व्याख्याको माध्यम अपनाई कसूर कायम गर्न नसकिने। ➢ **मोहनप्रसाद वन्जाडेको प्रतिवेदनले नेपाल सरकार वि. अर्थ मन्त्रालयका उपसचिव ईश्वरप्रसाद पोखरेल समेत (ने.का.प. २०६६ अंक ८ नि.नं ८२००)**- पश्चातदर्शी कानूनबाट सजाय नहुने। ➢ **उत्तम लामा वि. चरिमाया मोक्तानको जाहेरीले श्री ५ को सरकार (ने.का.प. २०६१ अंक ९ नि.नं ७४३२ पृ ११०३)**-पश्चातदर्शी कानूनबाट सजाय नहुने। ➢ **रेशमबहादुर खत्रीको जाहेरीले नेपाल सरकार वि. केशबहादुर बुढाथोकी (ने.का.प. २०६७ अंक ८ नि.नं ८४३५)**- तथ्यको अज्ञानता सबै कानूनमा क्षम्य मानिन्न, केवल फौजदारी कानूनमा मात्र क्षम्य मानिन्छ। ➢ **बालकृष्ण के.सी. वि. जिल्ला प्रहरी कार्यालय, दैलेख समेत (ने. का. प. २०६७ अंक ९ नि.नं ८४५९ पृ १५१४)**- दोहोरो खतराको सिद्धान्त। ➢ **रामप्रसाद सिटौला वि. अनु भन्ने अनिता भट्टराईको जाहेरीले नेपाल सरकार** (ने.का.प. २०६४ अंक ९ नि.नं ७८७८)- एउटै फौजदारी अपराधका सम्बन्धमा एक पटक भन्दा बढी अनुसन्धान तहकिकात भै मुद्दा चल्न सक्ने अवस्थालाई दोहोरो खतराको सिद्धान्त (Principle of Double Jeopardy) ले सुरक्षा प्रदान गर्ने।	

- **लालबहादुर कार्की वि.श्री ५ को सरकार भूमि सुधार मन्त्रालय (ने.का.प. २०४७ अंक २ नि.नं ४०६९ पृ १३५)**- दोहोरो खतराको सिद्धान्त
- **चन्द्रबहादुर नेपाली समेत वि.प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय समेत (ने.का.प. २०५१ अंक ९ नि.नं ४९६८ पृ ६६६)**- आफ्नो विरूद्ध आफै साक्षी हुन कर नलाग्ने।
- **रविन्द्र भट्टराई वि. मन्त्रि परिषद्को सचिवालय (ने.का.प. २०५५ अंक ११ नि.नं ६६२२ पृ ६१६)**-निर्दोषिताको अनुमान।
- **ख कुमारी** वि. **क बहादुरको जाहेरीले नेपाल सरकार (ने.का.प. २०६६ नि.नं ८१३५)**- कानूनबमोजिम बाहेक कसैले कुनै मानिसको ज्यान मार्न, मार्न लगाउन वा मार्नको लागि उद्योग गर्न नहुने भन्ने व्यवस्था भएबाट आपसी सहमतिमा विष सेवन गरी मुत्यु हुन गएमा आपराधिक दायित्वबाट कसैलाई उन्मुक्ति दिन कानूनतः नमिल्ने।
- **पद्मराज जोशी वि.श्री ५ को सरकार (ने. का. प. २०४२ नि.नं २३५५ पृ ४३५)**-मानसिक असन्तुलनको कारणले हत्या गरेको हुँदा कुनै सजाय नहुने।
- **निशासन रिमालको जाहेरीले नेपाल सरकार वि. लक्ष्मी लावती (ने.का.प. २०७४ अंक ३ नि.नं ९७७३)**- आफू बाँच्न वा सतीत्व रक्षाका लागि प्रतिक्रियात्मक बल प्रयोग गर्दा ज्यान मर्न गएको अवस्थामा आपराधिक दायित्वबाट छुट वा उन्मुक्ति पाउने।
- **शुकबहादुर नेम्वाङ्ग वि. नन्दकुमारी नेम्वाङ्गको जाहेरीले नेपाल सरकार (ने.का.प. २०६६ अंक ११ नि.नं ८२७०)**- आत्मरक्षा आफूले मनलागेको बेलामा वा अनुकूल पर्ने गरी वा बचाउको अन्य आधारको समाप्ति (exhaust at other grounds of defense) मा जिकीर लिन पाइने होइन।
- **प्रहरी जवान चन्द्रकुमार घलेको जाहेरीले नेपाल सरकार वि.संजिवकुमार सिंह यादव समेत (ने.का.प. २०६४ अंक १० नि.नं ७८८८)**- निजी रक्षा र हानि नोक्सानीबाट बचाउन असल नियतले गरेको काम कसूर नहुने।
- **तारा राजभण्डारी (कार्की) वि. श्री ५ को सरकार (ने.का.प. २०६५ अंक ६ नि.नं ७९७४ पृ ६८७)**- आपराधिक अभिप्राय वा उद्देश्य विहीनको कार्यबाट मात्र अपराध कायम हुन सक्दैन।

➢ **रेशमबहादुर खत्रीको जाहेरीले नेपाल सरकार वि. केशबहादुर बुढाथोकी (ने.का.प. २०६७ अंक ८ नि.नं ८४३५ पृ १३३७)**-ज्यान मारेको कसूर कायम हुन उक्त कार्य मनसायपूर्वक गरेको हुनु पर्दछ। ➢ **प्रा. डा. बुलन्द थापा वि. सुष्मा थापा (ने.का.प. २०७४ अंक ५ नि.नं ९८१४)**- पीडितले क्षतिपूर्ति पाउने हक। • **संवैधानिक व्यवस्था** ➢ न्यायसम्बन्धी हक (धारा २०) ➢ अपराध पीडितको हक (धारा २१) ➢ न्यायसम्बन्धी अधिकार अदालतबाट प्रयोग हुने (धारा १२६) ➢ सर्वोच्च अदालत - धारा १२८ (२) र (४) • **संहितामा भएको व्यवस्था (परिच्छेद २)** ➢ **सामान्य सिद्धान्तहरू (दफा ६ देखि १४ सम्म र दफा २८):** ✓ कानून बमोजिमको काम कसूर नहुने (दफा ६) ✓ कानून बमोजिम वाहेक सजाय नहुने (दफा ७) ✓ तथ्यको भ्रममा परी गरेको काम कसूर नहुने (दफा ८) ✓ एउटै कसूरमा दोहोरो सजाय नहुने (दफा ९) ✓ स्वच्छ सुनुवाईबाट वञ्चित नहुने (दफा १०) ✓ आफ्नो विरुद्ध साक्षी हुन कर नलाग्ने (दफा ११) ✓ कसूर प्रमाणित नभएसम्म कसूरदार नमानिने (दफा १२) ✓ बालबालिकाले गरेको काम कसूर नहुने (दफा १३) ✓ होस ठेगानामा नरहेको व्यक्तिले गरेको काम कसूर नमानिने (दफा १४) ✓ बालबालिकाबाट गराएको कसूरमा उमेर पुगेकालाई सजाय हुने (दफा २८) ➢ **सामान्य प्रतिरक्षाका सिद्धान्तहरू:** ✓ मञ्जुरी लिई गरेको काम कसूर नहुने (दफा १५) ✓ भलाईका लागि मञ्जुरी लिई गरेको काम कसूर नहुने (दफा १६) ✓ भलाईका लागि संरक्षकको मञ्जुरी लिई गरेको काम कसूर नहुने (दफा १७) ✓ भलाईका लागि मञ्जुरी नलिई गरेको काम कसूर नहुने (दफा १८)	

✓ मञ्जुरी लिएर गरेको भए पनि कसूर मानिने (दफा १९) ✓ मञ्जुरी - मौखिक लिखित इसारा वा आचरणद्वारा व्यक्त गर्न सकिने (दफा २०) ✓ असल नियतले दिएको जानकारीबाट क्षति पुगेमा कसूर नहुने (दफा २१) ✓ डर त्रासमा परी गरेको काम कसूर नहुने (दफा २२) ✓ हानि नोक्सानीबाट बचाउन असल नियतले गरेको काम कसूर नहुने (दफा २३) ✓ निजी रक्षाको लागि गरेको काम कसूर नहुने (दफा २४) ✓ निजी रक्षाको अधिकारमा बन्देजका अवस्थाहरू (दफा २५) ✓ ज्यान लिने अधिकार नहुने (दफा २६) ✓ मामुली हानि नोक्सानी भएको कसूर नहुने (दफा २७) ➢ **अपराध पीडितको हकसँग सम्बन्धित सिद्धान्तहरूः** ✓ अपराध पीडितलाई मुद्दाको कारवाहीको जानकारी र क्षतिपूर्ति पाउने हक हुने (दफा ३२)	
सत्रको अन्तमा मुख्य बुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	१० मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - पाँच

अपूर्ण अपराध र आपराधिक दायित्वसम्बन्धी सिद्धान्त

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- अपराध संहिताका आधारमा अपूर्ण अपराध र आपराधिक दायित्वसम्बन्धी व्यवस्थाका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै अपूर्ण अपराध र आपराधिक दायित्वको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा र मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित अपूर्ण अपराधसम्बन्धी व्यवस्था र आपराधिक दायित्वका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग १ परिच्छेद ३ र दफा २९, ३० र ३१
- मुलुकी ऐन र अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- सम्बद्ध नजिरहरू
- प्रस्तावित फौजदारी संहिता, २०७१ मा रहेका व्यवस्था तथा प्रावधानहरूको विधिशास्त्रीय सान्दर्भिकता र व्यवहारिकता समेतको आधारमा तयार गरिएको अवधारणा पत्र,
- फौजदारी कसूरसम्बन्धी प्रचलित कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक अपराध संहिता, २०६७ को दफावार व्याख्यात्मक टिप्पणी, राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, नेपाल
- मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ र फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ ले गरेका नयाँ व्यवस्था र सरकारी वकीलको भूमिका स्रोत सामग्री, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई फौजदारी अपराधमा अपूर्ण अपराधको स्थान र आपराधिक दायित्व बारे संक्षिप्त जानकारी दिने,
- यसको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- अपूर्ण अपराध र आपराधिक दायित्वको सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित अपूर्ण अपराधको बारेमा जानकारी दिने,
- अपराध संहिता र साविकको कानूनका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
पृष्ठभूमि • अपूर्ण अपराध र आपराधिक दायित्वसम्बन्धी अवधारणा र ऐतिहासिक विकासक्रम	२० मिनेट
अपूर्ण अपराधको परिचय • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** ➢ **वेलायत** ➢ **अमेरिका**	४० मिनेट

➢ **भारत** ➢ **अन्य** मुलुकका असल अभ्यास • **साविकको कानूनी व्यवस्थाः** ➢ **मुलुकी ऐन** ➢ **लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३** ➢ **मानव** बेचविखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन २०६४ आदि। • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** ➢ **रामेश्वर श्रेष्ठ वि. विपक्षी नाम परिवर्तित गङ्गा तामाङको जाहेरीले नेपाल सरकार मुद्दा जबरजस्ती करणी (ने.का.प. २०७४ अंक २ नि.नं. ९७६५) - उद्योग कसूरको एक अपूर्ण क्रिया भएपनि यसलाई पनि कानूनले आपराधिकीकरण गरेको अवस्थामा यो अन्य पूर्ण अपराध जस्तै छुट्टै अस्तित्वको अपराध नै हुने हुन्छ।** ➢ **महेन्द्रराज बम वि. श्री ५ को सरकार (ने.का.प. २०५१ अंक ४ नि.नं. ४८९०)**- ज्यान मार्ने उद्योगको अपराधको सम्बन्धमा पनि ज्यान मार्ने अपराध जस्तै शंकाविहीन तरिकाले प्रमाणित हुन सक्ने प्रमाणिक प्राचुर्यताको अवस्था विद्यमान हुनु पर्ने। ➢ **भाई किराँत राई वि. नेपाल सरकार (ने.का.प. २०६१ अंक ६ नि.नं. ७३८८, पृष्ठ ६६२)**- कुनै गैरकानूनी कार्य गर्न सामान्य उद्देश्य लिई षडयन्त्रको भूमिका तयार गर्ने बेलादेखि षडयन्त्र पूरा हुने बेलासम्म जति जना संलग्न रहेको हुन्छ ती सबैले मुख्य षडयन्त्रकारीको भूमिका निर्वाह गरेको हुन्छ र त्यस्तालाई मुख्य षडयन्त्रकारी नै मान्नु पर्ने। ➢ **ईश्वरी बोहजु वि. नेपाल सरकार (ने.का.प. २०५१ अंक १२ नि.नं. ५०१७ पृष्ठ ९४५)**-मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धी महलको कानूनी व्यवस्था समेतलाई विचार गर्दा ज्यान मार्ने उद्योगको अपराध ठहर हुनको लागि ज्यान मार्ने मनसाय, सो मनसाय अभिव्यक्त गर्न ज्यान मार्नेसम्मको कार्य गरी कुनै वाहिरी तत्वको हस्तक्षेपले गर्दा ज्यान मार्न नसकेको हुनु पर्ने। ➢ **कुशेश्वर गुर्मैता वि. नेपाल सरकार (ने.का.प. २०६६ अंक १२ नि.नं. ८२८५ पृ २०३१)**- सामान्यतः ज्यान मार्ने उद्योगको वारदातमा तेस्रो पक्षीय अवरोधको सिद्धान्त (Doctrine of third party intervention) को विचार गर्नु पर्ने। ➢ **नेपाल सरकार वि. राजेन्द्रसिँह सिख (ने.का.प. २०६८ अंक ४ नि.नं. ८५९९ पृ ६५८)**- करणी भएको यकीनसाथ भन्न नसकिने भन्ने शारीरिक परीक्षण	

प्रतिवेदनले उल्लेख गरेको देखिए पनि सो परीक्षण घटना घटेको १० दिनपछि भएको अवस्थामा सो प्रतिवेदनलाई मात्र निर्णयाधारको रूपमा ग्रहण गर्न नसकिने। ➢ **नेपाल सरकार वि. ऐजुव खाँ मियाँ समेत (ने.का.प. २०७४ अंक ६ नि.नं. ९८३०)**- हतियार पनि महत्त्वपूर्ण होला, चोटको गाम्भीर्य पनि सान्दर्भिक होला तर घटनाक्रमको समग्रताको सन्दर्भमा के मनसाय राखी गर्न खोजिएको हो, के गरिसकिएको छ, के हुन बाँकी छ, र सो कार्य इच्छित परिणामको के कति नजिक छ भन्ने कुरालाई पनि उत्तिकै महत्त्वका साथ हेरिनु पर्ने। ➢ **चंखे भन्ने मुक्तिराम घिमिरे वि. नेपाल सरकार (ने.का.प. २०४२ अंक ६ नि.नं. २४१०)**-सासू बुहारी बीच मनमुटाव भई व्यवहारिक कारणले मारी देउसम्म भनेको घटनास्थलमा उपस्थित नरहेको अवस्था देखिँदा प्र.लाई १३(४) बमोजिम सजाय गर्दा चर्को हुने हुँदा अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १० वर्ष कैदको सजाय हुने। • **संहितामा अपूर्ण अपराधसम्बन्धी व्यवस्थाः** ➢ **षडयन्त्र,** ➢ **उद्योग,** ➢ **दुरुत्साहन** ➢ **मतियार**	
आपराधिक दायित्वसम्बन्धी सिद्धान्तहरूः • निरपेक्ष दायित्व (स्ट्रिक्ट लायविलिटी) हुने कसूरमा आपराधिक मनसाय परीक्षण नहुने (दफा २९) • सङ्गठित संस्थाबाट भएको कसूरमा काम गर्ने गराउनेको आपराधिक दायित्व हुने (दफा ३०) • समूहबाट भएको कसूरमा सबै सदस्यलाई सजाय हुने (दफा ३१) • आपराधिक दायित्वको सिद्धान्तको प्रयोग	१५ मिनट
सत्रको अन्तमा मुख्य बुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	**१० मिनेट**

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - छ

कसूरको गम्भीरता बढाउने र घटाउने अवस्था तथा सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्ति

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा कसूरको मात्रा वढाउने र घटाउने अवस्था तथा सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्ति बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै कसूरको मात्रा बढाउने र घटाउने तथा सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्ति आवश्यकता र यसको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित कसूरको मात्रा बढाउने र घटाउने अवस्था तथा सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्तिसम्बन्धी व्यवस्थाका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग १ परिच्छेद ४
- मुलुकी ऐन र अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- सम्बद्ध नजिरहरू
- प्रस्तावित फौजदारी संहिता, २०७१ मा रहेका व्यवस्था तथा प्रावधानहरूको विधिशास्त्रीय सान्दर्भिकता र व्यवहारिकता समेतको आधारमा तयार गरिएको अवधारणा पत्र,
- फौजदारी कसूरसम्बन्धी प्रचलित कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक अपराध संहिता, २०६७ को दफावार व्याख्यात्मक टिप्पणी, राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, नेपाल
- मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ र फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ ले गरेका नयाँ व्यवस्था र सरकारी वकीलको भूमिका स्रोत सामग्री, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई फौजदारी अपराधमा कसूरको मात्रा बढाउने र घटाउने अवस्था तथा सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्ति बारे संक्षिप्त जानकारी दिन,
- यसको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- अपूर्ण अपराधको सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित कसूरको मात्रा बढाउने र घटाउने अवस्था तथा सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्ति बारेमा जानकारी दिने,
- अपराध संहिता र साविकको कानूनका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
कसूरको मात्रा बढाउने र घटाउने अवस्था तथा सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्तिको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
कसूरको मात्रा बढाउने र घटाउने अवस्था • अवधारणा • अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास	३० मिनेट

➢ वेलायत ➢ अमेरिका ➢ भारत ➢ अष्टेलिया ➢ न्यूजिल्याण्ड ➢ अन्य मुलुकका असल अभ्यास • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ कसूरको गम्भीरता बढाउने अवस्था (दफा ३८) ➢ कसूरको गम्भीरता घटाउने अवस्था (दफा ३९)	
सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्ति • **अवधारणा** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** ➢ वेलायत ➢ अमेरिका ➢ भारत ➢ फ्रान्स ➢ अष्टेलिया ➢ न्यूजिल्याण्ड ➢ अन्य मुलुकहरूका असल अभ्यास • **साविकको कानूनी व्यवस्थाः** ➢ मुलुकी ऐन ➢ मानव बेचविखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन २०६४ ➢ घरेलु हिंसा (कसूर र सजाय) ऐन, २०६६ ➢ जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत (कसुर तथा सजाय) ऐन, २०६८ ➢ बोक्सीको आरोप (कसूर र सजाय) ऐन, २०७१ • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तः** ➢ **राकेश कुमार सिंह वि. नेपाल सरकार (ने.का.प. २०६४ अंक १ नि.नं. ७८१०)**- जवरजस्ती करणीबाट पीडित भएको कारण पीडितलाई मानवीय, मनोवैज्ञानिक, शारीरिक, पेशागत, चारित्रिक, बौद्धिक, सामाजिक, आर्थिक	३० मिनेट

लगायत जीवनको विभिन्न पक्षमा परेका दुरगामी असरलाई ध्यानमा राखी क्षतिपूर्ति स्वरूप प्राप्त हुने सम्पत्ति हो।

- **त्रिरत्न चित्रकार वि. नेपाल सरकार (ने.का.प. २०६६ अंक ५ नि.नं. ८१४८)**- अपराधको गाम्भीर्यता पीडितलाई पुगेको हानि, अपराधको पटक, पीडितको अवस्था अभियुक्तको अपराधको चरम सीमा, मात्रा, अपराध गरेको तरिका आदिलाई विचार गरेर सजाय तोक्न विधायिकाले न्यूनतम ७ वर्ष र अधिकतम १० वर्षको तजविजी सजायको व्यवस्था गरेको मान्नु पर्ने।
- **लोक बहादुर कार्की वि. नेपाल सरकार (ने.का.प. २०७२ अंक २ नि.नं. ९३४६)**- मानव बेचविखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण ऐन, २०६४ को दफा ४(२) को खण्ड (ख) बमोजिम कसूर हुनको लागि कुनै पनि व्यक्तिको बेचविखन एवम् ओसारपसारको कार्य सम्पन्न हुनै पर्ने भन्ने देखिँदैन। सो उद्देश्यको लागि त्यस्तो व्यक्तिलाई आफू बसिरहेको घर, स्थान तथा व्यक्तिबाट छुटाई नेपालभित्रको एक स्थानबाट अर्को स्थानमा लैजाने कार्य भइसकेको तर गन्तव्य स्थानमा पुऱ्याउन बाँकी रहेको अवस्थामा समेत सो कसूर भएको मानिने।
- **पुण्यशिला दवाडी वि. मन्त्रिपरिषद् समेत (ने.का.प. २०७४ अंक १ नि.नं. ९७४१)**- न्यायमा पहुँचलाई सहज बनाउनका लागि राज्यले यथोचित उपायहरू अवलम्बन गर्नु पर्दछ।
- **डा. बुलन्द थापा वि. सुष्मा थापा (ने.का.प. २०७४ अंक ५ नि.नं. ९८१४)**- पीडितले क्षतिपूर्ति पाउने हक।

- **संहितामा भएको व्यवस्थाः**
  - सजायको प्रकार
  - जन्मकैद तथा जन्म कैदको गणना
  - एकिकृत तथा पटके कसूरमा हुने सजाय
  - बालबालिकालाई हुने सजाय
    - ✓ अवधारणा
    - ✓ अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास
    - ✓ संहितामा भएको व्यवस्था

➢ जरिवाना वापत कैद (दफा ४६) ➢ सजायमा छुट (Plea Bargaining) (दफा ४७) ✓ अवधारणा ✓ अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास ❖ वेलायत ❖ अमेरिका ❖ भारत ❖ फ्रान्स ✓ संहितामा भएको व्यवस्था ➢ अन्तरिम क्षतिपूर्ति (दफा ४८) ➢ पीडित राहत कोष (दफा ४८) **नोटः अपराध पीडितको लागि क्षतिपूर्ति सम्बन्धमा कार्यविधि संहिताको छुट्टै सत्र रहने व्यहोरा सहभागीलाई जानकारी गराउने।**	
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	१० मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - सात

राज्य तथा सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा राज्य तथा सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै राज्य तथा सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूर भनी छुट्टाउनु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित राज्य तथा सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूरको बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद १ र २
- मुलुकी ऐन र अन्य सम्बद्ध विशेष ऐनहरू
- सम्बद्ध नजिरहरू
- प्रस्तावित फौजदारी संहिता, २०७१ मा रहेका व्यवस्था तथा प्रावधानहरूको विधिशास्त्रीय सान्दर्भिकता र व्यवहारिकता समेतको आधारमा तयार गरिएको अवधारणा पत्र,
- फौजदारी कसूरसम्बन्धी प्रचलित कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक अपराध संहिता, २०६७ को दफावार व्याख्यात्मक टिप्पणी, राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, नेपाल
- मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ र फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ ले गरेका नयाँ व्यवस्था र सरकारी वकीलको भूमिका स्रोत सामग्री, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, नेपाल

- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- राज्य विरुद्धको अपराध तथा सजाय ऐन, २०४६
- जासुसी ऐन, २०१८
- केही सार्वजनिक (अपराध र सजाय) ऐन, २०२७

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई राज्य तथा सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूर बारे संक्षिप्त जानकारी दिने,
- राज्य तथा सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूरको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- राज्य तथा सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूर सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त भए सोको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित राज्य तथा सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूर बारे र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
राज्य तथा सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
राज्य विरुद्धको कसूर • **अवधारणा**	३५ मिनेट

• **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** • **साविकको कानूनी व्यवस्था** ➢ राज्य विरुद्धको अपराध तथा सजाय ऐन, २०४६ ➢ जासुसी ऐन, २०१८ • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ **राज्य विरुद्धका कसूर** ✓ राष्ट्रहित प्रतिकूल काम (खेलमा मिलोमतो समेत) दफा ५१ (३) ✓ जाति हत्या (दफा ५२) ✓ नेपाल विरुद्ध युद्ध गर्न वा नेपालसंग युद्धमा संलग्न राज्यका सेनालाई सहायता (दफा ५३) ✓ सैनिक वा प्रहरीलाई भडकाउने (दफा ५५) ✓ राष्ट्रपति उपरको आक्रमण (दफा ५७) ✓ हदम्याद **नोटः माथि उल्लिखित दफालाई जोड दिई भाग २ परिच्छेद १ का कसूरहरूबारेमा समेत संक्षेपमा जानकारी दिने।**	
सार्वजनिक शान्ति विरुद्धको कसूर • **अवधारणा** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** • **साविकको कानूनी व्यवस्था** ➢ केही सार्वजनिक (अपराध र सजाय) ऐन, २०२७ • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** ➢ **ने.का.प. २०७४ अंक ९ नि.नं. ९८७८ - उत्प्रेषण** ✓ कुनै पनि स्वतन्त्रताको प्रयोग र सुनिश्चितता गर्दा चाहे त्यो विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता नै किन नहोस् बहुलवाद, सहिष्णुता, शान्ति र अविभेदको मूल्य र मान्यतासँग सम्झौता गर्न सकिँदैन। त्यस्तो अभिव्यक्ति जसले जात, धर्म, भाषा, लिङ्ग, पहिचान, क्षेत्र आदिको आधारमा घृणा द्वेष फैलाउन उत्तेजित गर्छ त्यस्तो अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रतामा	२५ मिनेट

उचित बन्देज कानूनद्वारा नै लगाउन आवश्यक हुने। अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतामा बन्देज लगाउँदा उक्त बन्देजको प्राप्त गर्न खोजेको उद्देश्यसँग औचित्यपूर्ण सम्बन्ध रहेको हुनुपर्छ। उद्देश्यभन्दा बाहिर गई बन्देज लगाउन नमिल्ने। ➢ **ने.का.प. २०७४ अंक ७ नि. नं. ९८३९ - परमादेश** ✓ विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता उपभोग गर्ने व्यक्तिले, अर्को व्यक्तिको पनि विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता, पेसा रोजगार गर्ने र उद्योग व्यापार व्यवसाय सञ्चालन गर्ने तथा नेपालको कुनै पनि भागमा आवत जावत गर्ने स्वतन्त्रतालाई उपेक्षा गर्नु न्यायसङ्गत नहुने। ✓ जीवनको अधिकार (Right to life) छ भने त्यसको सापेक्षमा अर्का व्यक्तिले हाम्रो जीवनको अधिकार उपभोग गर्न बाधा पुऱ्याउन नहुने वा कतिपय अवस्थामा सरकारले त्यस्तो अधिकारको उपभोग गर्न सक्ने अवस्था सृजना गरिदिनु पर्ने कर्तव्य (duty) हुन जाने। • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ भाग २ परिच्छेद २ का कसूरहरूका बारेमा संक्षेपमा जानकारी दिई छलफल गराउने। ➢ केही सार्वजनिक (अपराध र सजाय) ऐन, २०२७ का व्यवस्थाहरूसंग यी कसूरको समानता र भिन्नता बारेमा संक्षेपमा जानकारी गराउने। ➢ हदम्याद	
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	१० मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - आठ

सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी कसुरको बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद ३ दफा ७५ देखि ८८ सम्म
- मुलुकी ऐन
- न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ र अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणा पत्र, १९४८
- नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध,१९६६

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी कसूरका बारे संक्षिप्त जानकारी दिने,
- सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त भए सोको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य बुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाईन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
• अवधारणा • अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास • सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त • संहितामा भएको व्यवस्था ➢ सार्वजनिक अधिकारीको अख्तियारीको अवज्ञासम्बन्धी कसूरहरू	६० मिनेट

✓ समाह्वान, इतलायनामा इत्यादीको तामेलीमा बाधा पुऱ्याउने ✓ समाह्वान, इतलायनामा, सूचना वा आदेश नवुझी फर्काउने ✓ समाह्वान, इतलायनामा, सूचना वा आदेश तामेल हुन नदिई छली हिडने ✓ समाह्वान, इतलायनामा इत्यादि च्यात्ने वा उप्काउने ✓ झुटो तरिकाले म्याद तामेल गर्ने ✓ लिखत पेश गर्न इन्कार गर्ने ✓ शपथ लिएको व्यक्तिले झुट्टा कुरा व्यक्त गर्ने ✓ साँचो कुरा व्यक्त गर्न शपथ गर्न इन्कार गर्ने ✓ अधिकार प्राप्त अधिकारीले सोधेको कुराको जवाफ दिन इन्कार गर्ने ✓ राष्ट्रसेवकको काममा वाधा पुऱ्याउन झुट्टा जानकारी दिने ✓ राष्ट्रसेवकलाई पदीय कर्तव्य पालनामा वाधा विरोध गर्ने ✓ राष्ट्रसेवकलाई मद्दत दिन इन्कार गर्ने ✓ अधिकार प्राप्त अधिकारीको आदेशको अवज्ञा गर्ने ✓ हदम्याद	
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	**१० मिनेट**

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैंची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - नौं
सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्तले अपराध संहिताका आधारमा सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूरको सम्बन्धमा बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद ४ दफा ८९ देखि १०३ सम्म
- मुलुकी ऐन
- सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९
- प्रमाण ऐन, २०३१
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- सम्बद्ध नजिरहरू

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूरका बारे संक्षिप्त जानकारी दिने,
- यसको सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूरको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,

- सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त भए सोको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।
-

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूर • **अवधारणा** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ **सार्वजनिक न्याय विरुद्धका कसूर** ✓ झुट्टा प्रमाण बनाउने ✓ झुट्टा प्रमाणपत्र बनाउने र दिने ✓ झुट्टा प्रमाण वा प्रमाणपत्र प्रयोग गर्ने ✓ लिखत वा अभिलेख नष्ट गर्ने	६० मिनेट

✓ कसूरको प्रमाण दवाउने ✓ सूचना दिन अवरोध पुऱ्याउने ✓ कसूरदारलाई आश्रय दिने ✓ कसूर भएको वा हुन लागेको जानकारी नदिने ✓ सम्पत्ति दबाउन वा सम्पत्तिमा झुट्टा दाबी गर्ने ✓ झुट्टा उजुरी दिने ✓ बदनियतपूर्वक अनुसन्धान वा अभियोजन गर्ने ✓ जमानतको शर्त विपरीत अनुपस्थित हुने ✓ पक्राउको बाधा बिरोध गर्ने वा थुनाबाट भाग्ने ✓ पक्राउबाट उम्काउने वा थुनाबाट भगाउने ✓ हदम्याद	
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	१० मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैंची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - दश

सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुरक्षा सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुरक्षा सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुरक्षा सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित सार्वजनिक न्याय विरुद्धको कसूरको सम्बन्धमा बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद ५
- मुलुकी ऐन
- वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३
- खाद्य ऐन, २०२३
- जुवा ऐन, २०२०
- भिक्षा मागन (निषेध) ऐन, २०१८
- अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुरक्षा सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसूरका बारे संक्षिप्त जानकारी दिने,
- सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुरक्षा सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसूरको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुरक्षा सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त भए सोको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुरक्षा सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य बुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुरक्षा सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
सार्वजनिक हित स्वास्थ्य सुरक्षा सुविधा र नैतिकता विरुद्धको कसूर • अवधारणा • अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास • साविकको कानूनी व्यवस्था • सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त • संहिताको व्यवस्था	६० मिनेट

➢ संक्रामक रोग फैलाउने (दफा १०४) ➢ मानव रोग प्रतिरोधक क्षमता उन्मुक्ति गर्ने जिवाणु (एच. आइ. भी.) को रोग फैलाउने (दफा १०५) ➢ सरुवा रोगसम्बन्धी कानूनको उल्लङ्घन गर्ने (दफा १०६) ➢ खाद्य पदार्थमा मिसावट गर्ने (दफा १०७) ➢ झुक्यानमा पारी खाद्य पदार्थ बिक्रि बितरण गर्ने (दफा १०८) ➢ झुक्यानमा पारी कुनै वस्तु बिक्री बितरण गर्ने (दफा १०९) ➢ बिक्रि गर्ने उपभोग्यवस्तु बिक्री नगरी जम्माखोरी गर्ने (दफा ११०) ➢ पानी दुषित पार्ने (दफा १११) ➢ वातावरण प्रदुषित पार्ने (दफा ११२) ➢ सार्वजनिक बाटो नदी वा स्थलमा खतरा वा वाधा पुऱ्याउने (दफा ११३) ➢ विषालु वा विष्फोटक पदार्थ प्रयोग गर्दा लापरवाही गर्ने (दफा ११४) ➢ घर निर्माण गर्दा, भत्काउँदा वा मर्मत गर्दा लापरवाही गर्ने (दफा ११५) ➢ पशुपंक्षी राख्दा लापरवाही गर्ने (दफा ११६) ➢ पशुपंक्षी छाडा छाडने (दफा ११७) ➢ अभद्र व्यवहार गर्ने (दफा ११८) ➢ वेश्यागमनको प्रचार गर्ने (दफा ११९) ➢ वेश्यावृति वा वेश्यागमनका लागि घर, जग्गा प्रयोग गर्न दिने (दफा १२०) ➢ अश्लिल किताव, पर्चा इत्यादि बनाउन वा बिक्री गर्ने (दफा १२१) ➢ सार्वजनिक स्थानमा यौनाङ्ग देखाउने (दफा १२२) ➢ सार्वजनिक स्थानमा यौन क्रिया गर्ने (दफा १२३) ➢ सर्वाजनिक उपद्र्याई गर्ने (दफा १२४) ➢ जुवा खेल्ने वा सट्टावाजी गर्ने (दफा १२५) ➢ भिक्षा माग्ने वा माग्न लगाउने (दफा १२६) ➢ क्षतिपूर्ति र हदम्याद	
सत्रको अन्तमा मुख्य बुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	**१० मिनेट**

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फिलप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र – एघार

हातहतियार खरखजाना, विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा हातहतियार खरखजाना तथा विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै हातहतियार खरखजाना तथा विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित हातहतियार खरखजाना तथा विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूरको सम्बन्धमा बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद ६
- मुलुकी ऐन
- हातहतियार खरखजाना ऐन, २०१९
- विष्फोटक पदार्थ ऐन, २०१८
- अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई हातहतियार खरखजाना तथा विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूरका बारे संक्षिप्त जानकारी दिने,

- हातहतियार खरखजाना तथा विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूरको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- हातहतियार खरखजाना तथा विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त भए सोको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित हातहतियार खरखजाना तथा विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, व्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने **सत्रको उद्देश्य बताउने**	५ मिनेट
हातहतियार खरखजाना तथा विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
हातहतियार खरखजानासम्बन्धी कसूर • **अवधारणा** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** • **साविकको कानूनी व्यवस्था** ➢ मुलुकी ऐन ➢ हातहतियार खरखजाना ऐन, २०१९ • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त**	३० मिनेट

• **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ इजाजत प्राप्त नगरी हात हतियार उत्पादन वा कारोवार गर्ने वा त्यस्तो हतियार राख्ने वा लिएर हिडने ➢ खास किसिमका हतियार प्राप्त गर्ने ➢ कारोवारको अभिलेख ➢ आणविक, रासायनिक, जैविक (जिवाणुयुक्त) वा विषालु हातहतियार उल्पादन वा कारोवार गर्ने ➢ चल अचल सम्पत्ति जफत तथा क्षतिपूर्ति र हदम्याद	
विष्फोटक पदार्थसम्बन्धी कसूर • **अवधारणा** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** • **साविकको कानूनी व्यवस्था** ➢ मुलुकी ऐन ➢ विष्फोटक पदार्थ ऐन, २०१८ • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ इजाजत प्राप्त नगरी विष्फोटक पदार्थ उत्पादन वा करोवार गर्ने ➢ कृतिम विष्फोटक पदार्थ बनाउने वा प्रयोग गर्ने ➢ वारुदी सुरुङ्ग वा विष्फोटक पदार्थ ओच्छ्याउने ➢ कृतिम विष्फोटक पदार्थ बनाउने वा प्रयोग गर्ने ➢ बारुदी सुरुङ्ग बनाउन वा विष्फोटक पदार्थ ओच्छ्याउने ➢ विष्फोटक पदार्थको ओसार पसार ढुवानी वा भण्डारणमा होसियारी ➢ कसूरसंग सम्बन्धित चलअचल सम्पत्ति जफत र क्षतिपूर्ति र हदम्याद **नोटः विष्फोटक पदार्थ ऐन समेतलाई तुलना गरी छलफल गराउने।**	३० मिनट
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	**१० मिनेट**

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)।

सत्र - बाह्र

राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्धको र धर्म तथा विवाहसम्बन्धी कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्धको र धर्म तथा विवाहसम्बन्धी कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्धको र धर्म र विवाहसम्बन्धी कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्धको र धर्म तथा विवाहसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद ८, ९ र ११
- देवानी (संहिता) ऐन, २०७४
- मुलुकी ऐन
- प्राचिन स्मारक संरक्षण ऐन, २०१३
- वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३
- विवाह दर्ता ऐन, २०२८
- अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्धको र धर्म तथा विवाहसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा संक्षिप्त जानकारी दिने,
- राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्ध र धर्म तथा विवाहसम्बन्धी अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्धको र धर्म तथा विवाहसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्धको र धर्म तथा विवाहसम्बन्धी कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य बुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्धको र धर्म तथा विवाहसम्बन्धी कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
राष्ट्रिय तथा सार्वजनिक सम्पदा विरुद्धको कसूर • **अवधारणा** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू**	२० मिनेट

➢ मुलुकी ऐन ➢ प्राचिन स्मारक संरक्षण ऐन, २०१३ ➢ वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** • **संहिताको व्यवस्था** ➢ सार्वजनिक घर, जग्गा वा सम्पदा आफ्नो बनाउने ➢ प्राकृतिक सम्पदा अतिक्रमण गर्ने ➢ सार्वजनिक भौतिक संरचनाको अनाधिकृत कब्जा वा विनास गर्ने ➢ राष्ट्रिय गान, झण्डा वा निशान छापको अपमान वा क्षति गर्ने ➢ राष्ट्रिय विभूतिको अपमान गर्ने ➢ क्षतिपूर्ति र हदम्याद	
धर्मसम्बन्धी कसूर • **अवधारणा** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** ➢ वेलायत ➢ अमेरिका ➢ भारत ➢ फ्रान्स • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू** • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ धार्मिकस्थल वा पबित्र मानिएको स्थानलाई क्षति पुऱ्याउने ➢ धार्मिक भावनामा आघात पुऱ्याउने ➢ धार्मिक रीति स्थितिमा बाधा पुऱ्याउने ➢ क्षतिपूर्ति र हदम्याद	२० मिनेट
विवाहसम्बन्धी कसूर • **अवधारणा** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास**	२० मिनेट

➢ वेलायत ➢ अमेरिका ➢ भारत ➢ फ्रान्स ➢ अन्य मुलुकहरूका असल अभ्यास • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू** ➢ मुलुकी ऐन ➢ विवाह दर्ता ऐन • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तः** • **संहितामा भएको व्यवस्थाः** ➢ मञ्जुरी विनाको विवाह ➢ हाडनातामा विवाह ➢ वाल विवाह ➢ वहुविवाह ➢ विवाहमा लेनदेन ➢ हदम्याद	
सत्रको अन्तमा मुख्य बुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	**१० मिनेट**

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - तेह्र

भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूरका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद १०
- मुलुकी ऐन
- जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत (कसूर र सजाय) ऐन, २०६८
- राष्ट्रिय दलित आयोग ऐन, २०७४
- यातनासम्बन्धी क्षतिपूर्ति ऐन, २०५३
- सामाजिक व्यवहार सुधार ऐन, २०३३
- घरेलु हिंसा (कसूर र सजाय) ऐन, २०६६
- वोक्सीको आरोप (कसूर र सजाय) ऐन, २०७१
- अन्य सम्बद्ध ऐनहरू

- महासन्धि, अनुवन्ध
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणा पत्र, १९४८
- नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध,१९६६
- दासत्व महासन्धि, १९२६
- सबै किसिमका जातीय भेदभाव उन्मूलन गर्नेसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि,१९६५
- यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार वा सजाय विरुद्धको महासन्धि, १९८४

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा संक्षिप्त जानकारी दिने,
- भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूरको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, व्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।

- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
भेदभाव तथा अन्य अपमानजनक व्यवहारसम्बन्धी कसूर • **अवधारणा** • **महासन्धिहरूको व्यवस्था** **नोटः यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार वा सजाय विरुद्धको महासन्धि, १९८४ का व्यवस्थाहरूलाई विशेष रूपमा उल्लेख गर्ने।** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू** ➢ मुलुकी ऐन ➢ यातनासम्बन्धी क्षतिपूर्ति ऐन, २०५३ ➢ जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत (कसूर र सजाय) ऐन, २०६८ ➢ सामाजिक व्यवहार सुधार ऐन, २०३३ ➢ घरेलु हिंसा (कसूर र सजाय) ऐन, २०६६ ➢ वोक्सीको आरोप (कसूर र सजाय) ऐन, २०७१ • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ भेदभाव तथा अन्य अपमानजन्य व्यवहारसम्बन्धी कसूर ✓ भेदभावपूर्ण व्यवहार गर्ने ✓ भेदभाव गरी वस्तु वा सेवा खरिद बिक्री वा बितरण गर्ने ✓ जवरजस्ती काममा लगाउने ✓ दास बनाउने, बन्धक बनाउने वा बाँधा राख्ने	६० मिनेट

✓ सामाजिक रीति स्थितिमा खलल पार्ने ✓ जातिपातिको आधारमा छुवाछुत वा अन्य भेदभावपूर्ण व्यवहार गर्ने ✓ यातना दिने ✓ अपमानजनक वा अमानवीय व्यवहार गर्ने **नोटः क्षतिपूर्ति र हदम्यादसम्बन्धी विशेष व्यवस्था बारेमा समेत जानकारी दिने।**	
सत्रको अन्तमा मुख्य बुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	**१० मिनेट**

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - चौध

ज्यान तथा गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा ज्यान तथा गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै ज्यान तथा गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित ज्यान तथा गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूरका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद १२ र १३
- मुलुकी ऐन र अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- महासन्धि, अनुवन्ध
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- प्रा.डा. रजितभक्त प्रधानाङ्ग समेत, २०६२ फौजदारी कानूनको परिचय, भृकुटी एकेडेमिक पब्लिकेशन, पृ. १८०
- मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणा पत्र, १९४८
- नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध, १९६६
- महिला विरुद्धका सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्नेसम्बन्धी महासन्धि, १९७९

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई ज्यान तथा गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा संक्षिप्त जानकारी दिने,
- ज्यान तथा गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूरको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- ज्यानसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित ज्यान तथा गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
ज्यान तथा गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
ज्यानसम्बन्धी कसूर • **अवधारणा र विकासक्रम** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** ➢ वेलायत ➢ अमेरिका	४० मिनेट

- ➢ भारत
- ➢ फ्रान्स
- ➢ अन्य मुलुकहरूको असल अभ्यास

• **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू**

- ➢ मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महल

• **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त**

- ➢ **नेपाल सरकार वि. विकास महत समेत (ने.का.प. २०६७ नि.नं. ८४१५ पृष्ठ ११५९)** आवेशमा उत्तेजित अवस्था कुन हदसम्म थियो भनी गणितीय आधारभूत हिसावले यकीन गर्न नसकिने भए पनि प्रतिवादी र मृतकबीचको सम्बन्ध र व्यवहार, मानवीय संवेदनशीलता, कुनै खास घटना वा परिस्थिति जस्ता कुरालाई आँकलन गर्न सकिने।
- ➢ **नेपाल सरकार वि. कन्हैयाराम कुर्मी (ने.का.प. २०६४ नि.नं. ७८४४ पृष्ठ ४४९)** फौजदारी कसूर प्रमाणित हुन मनसाय तत्व अनिवार्य हुने फौजदारी न्याय प्रणालीको मान्यता हो।
- ➢ **इन्द्रप्रसाद खनाल वि. नेपाल सरकार (ने.का.प. २०६८ नि.नं. ८६५९ पृष्ठ १२३५)** कुनै सवारी चालकले कसैलाई नियतपूर्वक ठक्कर दिई मानिसको ज्यान मर्न गएको अवस्थामा सो सवारी साधन ज्यान मार्न प्रयोग गरिएको साधनको रूपमा रहने र त्यस्तो कार्यलाई अचानक भएको दुर्घटना (Accident) मात्र नसकिने।
- ➢ अन्य यस्तै सम्बद्ध नजिरहरू

• **संहितामा भएको व्यवस्था**

• **ज्यानसम्बन्धी कसूर**

- ➢ नियत, जानीजानी, विश्वासगर्नु पर्ने कारण, गम्भीर उत्तेजना वा रीसको आवेश, लापरवाही, हेलचक्राई र उद्योग समेत
- ➢ मार्न चाहेको नमरी अर्कै व्यक्ति मरेमा
- ➢ आफ्नो संरक्षकत्वमा रहेको व्यक्तिलाई फाल्ने वा परित्याग गर्ने
- ➢ आत्महत्याको लागि दुरुत्साहन
- ➢ क्षतिपूर्ति र हदम्याद

गर्भ संरक्षणसम्बन्धी कसूर • **अवधारणा र विकासक्रम** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** ➢ वेलायत ➢ अमेरिका ➢ भारत ➢ अन्य मुलुकहरूको अभ्यास • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू** ➢ मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महल • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ गर्भ पतन गर्न नहुने ➢ गर्भपतन गराउन सक्ने ➢ हदम्याद	२० मिनट
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	**१० मिनेट**

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - पन्ध्र

कुटपिट, अङ्गभङ्ग तथा गैर कानूनी थुनासम्बन्धी कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा कुटपिट, अङ्गभङ्ग तथा गैरकानूनी थुनासम्बन्धी कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै कुटपिट, अङ्गभङ्ग तथा गैरकानूनी थुनासम्बन्धी कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित कुटपिट, अङ्गभङ्ग तथा गैरकानूनी थुनासम्बन्धी कसूरका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद १४ र १५
- मुलुकी ऐन र अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- महासन्धि, अनुवन्ध
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणा पत्र, १९४८
- नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध, १९६६

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई कुटपिट, अङ्गभङ्ग तथा गैरकानूनी थुनासम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा संक्षिप्त जानकारी दिने,
- कुटपिट, अङ्गभङ्ग तथा गैरकानूनी थुनासम्बन्धी कसूरको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- कुटपिट, अङ्गभङ्गसम्बन्धी कसूरका सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- गैरकानूनी थुनासम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित कुटपिट, अङ्गभङ्ग तथा गैरकानूनी थुनासम्बन्धी कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
कुटपिट, अङ्गभङ्ग तथा गैरकानूनी थुनासम्बन्धी कसूरको पृष्ठभूमि	१० मिनेट
• अवधारणा र विकासक्रम • महासन्धिका व्यवस्थाहरू • अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास • साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू	५५ मिनेट

➢ मुलुकी ऐन • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** ➢ **ललन राउत यादव समेत वि. मोवलवि मिया धोवी (ने.का.प. २०६४ नि.नं. ७८०७ पृ. ५९)** ➢ **मौचा डोम वि. मुर्ली यादव समेत (ने.का.प. २०५६ नि.नं. ६७६० पृ. ५६१)** ➢ **महादेव यादव वि. बुदिया सोडी समेत (ने.का.प. २०५५ नि.नं. ६५५६ पृ. ३२८)** • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ **कुटपिट तथा अङ्गभङ्ग** ✓ तेजाव वा अन्य रासायनिक, जैविक वा विषालु पदार्थ प्रयोग गरी कुरूप पार्ने ✓ लापरवाहीपूर्ण काम गरी वा हेलचक्राइँ गरी कुटपिट गर्ने वा अङ्गभङ्ग वा अन्य चोट पुऱ्याउने ✓ आपराधिक बल प्रयोग गर्ने ✓ कसूर गर्ने नियतले बेहोस पार्ने ➢ **गैरकानूनी थुनासम्बन्धी कसूर** ✓ वदनियतपूर्वक थुनछेक गर्न नहुने ✓ मानवोचित न्यूनतम सुविधा नदिई थुनामा राख्न नहुने ✓ छाडने आदेश भएकोमा थुनामा राखी छाडने ✓ गोप्य तरिकाले थुनामा राख्ने ➢ **यज्ञमुर्ति बन्जाडे वि. बागमती विशेष अदालत (ने.का.प. २०२७ नि.नं. ५४७ पृ. १५७)** **नोटः क्षतिपूर्ति र हदम्यादसम्बन्धी विशेष व्यवस्थाका बारेमा समेत जानकारी दिने।**	
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	**१० मिनेट**

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फिलप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - सोह्र

व्यक्ति बेपत्ता पार्ने र अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा व्यक्ति बेपत्ता पार्ने र अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै व्यक्ति बेपत्ता पार्ने र अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित व्यक्ति बेपत्ता पार्ने र अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूरका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नुपर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद १६ र १७
- मुलुकी ऐन र अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- महासन्धि, अनुवन्ध
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणा पत्र, १९४८
- नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध,१९६६
- यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार वा सजाय विरुद्धको महासन्धि, १९८४
- संगठित अपराध विरुद्धको महासन्धि, २०००

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई व्यक्ति बेपत्ता पार्ने र अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा संक्षिप्त जानकारी दिने,
- व्यक्ति बेपत्ता पार्ने र अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूरको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- व्यक्ति बेपत्ता पार्ने र अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित व्यक्ति बेपत्ता पार्ने र अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
व्यक्ति बेपत्ता पार्ने र अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूरको पृष्ठभूमी	१५ मिनेट
व्यक्ति बेपत्ता पार्नेसम्बन्धी कसूर • **अवधारणा र विकासक्रम** • **महासन्धिका व्यवस्थाहरू** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास**	६० मिनेट

• **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** **नोटः राजेन्द्र ढकालको हकमा रविन्द्र प्रसाद ढकाल वि. नेपाल सरकार गृह मन्त्रालय, सिंहदरबार समेत (ने.का.प. २०६४ नि.नं. ७८१७ पृ. १६९) मुद्दालाई विशेषरूपमा उल्लेख गर्ने** - विदेशी तथा मानव अधिकारसम्बन्धी क्षेत्रीय अदालतहरूले गरेका निर्णय अनुरूप विकसित भएका मानव अधिकारसम्बन्धी मापदण्ड र सिद्धान्तहरू हाम्रो संविधानले अङ्गिकार गरेको, न्यायका मान्य सिद्धान्तका रूपमा वेपत्ता भएका नागरिकहरू प्रति राज्यको के कस्तो दायित्व रहने भनी स्थापित सिद्धान्तलाई अदालतले उदाहरणका रूपमा लिन सक्ने। • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ व्यक्ति बेपत्ता पार्ने काम गर्ने गराउने ➢ कसूरसंग सम्बन्धित मालसमान जफत हुने ➢ क्षतिपूर्ति भराई लिन पाउने ➢ व्यक्ति बेपत्ता पार्दा लिएको धनमाल फिर्ता गर्नु पर्ने ➢ हदम्याद **नोटः दफा २०६ (२)(क)को व्यवस्थालाई विशेष रूपमा उल्लेख गर्ने।**	
अपहरण तथा शरिर बन्धकसम्बन्धी कसूरः • **अवधारणा र विकासक्रमः** • **महासन्धिका व्यवस्थाहरूः** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासः** • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूः** ➢ मुलुकी ऐन • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तः** • **संहितामा भएको व्यवस्थाः** ➢ अपहरण गर्न र शरीर वन्धक लिन नहुने ➢ दुरुत्साहन दिनेलाई पूरै, अन्यलाई आधा सजाय ➢ आत्मसमर्पण गरेमा कम सजाय ➢ क्षतिपूर्ति र हदम्याद	
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	**१० मिनेट**

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - सत्र

करणीसम्बन्धी कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा करणीसम्बन्धी कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै करणीसम्बन्धी कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित करणीसम्बन्धी कसूरका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद १८
- मुलुकी ऐन र अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- महासन्धि, अनुवन्ध
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- महिला विरुद्धका सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्नेसम्बन्धी महासन्धि, १९७९
- बाल अधिकारसम्बन्धी महसन्धि, १९८९

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई करणीसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा संक्षिप्त जानकारी दिने,

- करणीसम्बन्धी कसूरको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- करणीसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित करणीसम्बन्धी कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य बुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय, आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
करणीसम्बन्धी कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
• **अवधारणा र विकासक्रमः** • **महासन्धिका व्यवस्थाः** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासः** ➢ वेलायत ➢ अमेरिका ➢ भारत ➢ अन्य मुलुकहरूका असल अभ्यास • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूः** ➢ मुलुकी ऐन	६० मिनेट

- **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तः**
  - **मोल्हुसेन हेन्ड्रिक ओटो वि.नेपाल सरकार (ने.का.प. २०६९ अंक ७ नि.नं ८८६०)** - नाबालक उपरको अप्राकृतिक मैथुन पनि जबरजस्ती करणी हो।
  - **कपलेश्वर यादव समेत वि. श्री ५ को सरकार (ने.का.प. २०४३, नि.नं २७५० पृ. ५४२)**
  - **श्री ५ को सरकार वि. कुमारबहादुर अधिकारी समेत (ने.का.प. २०५६ नि.नं. ६६७६, पृ. १५२)**
  - **नेपाल सरकार वि. दिपक तुलसी वाख्यो समेत (ने.का.प. २०६३ नि.नं. ७७७२, पृ. १२९४)**
  - **नेपाल सरकार वि. शंकर विश्वकर्मा (ने.का.प. २०६९ नि.नं. ८८४४, पृ. ९४०)**
  - **सोमनाथ उपाध्याय समेत वि. तारापति उपाध्याय समेत (ने.का.प. २०४५ नि.नं. ३३५५ पृ. १०३)**
  - **जनहित संरक्षण मञ्च तथा आफ्ना हकमा अधिवक्ता शर्मिला पराजुली समेत वि. श्री ५ को सरकार, मन्त्रिपरिषद्को सचिवालय समेत (ने.का.प. २०६१ नि.नं. ७४४९ पृ. १३१२)** - यौन दुर्व्यवहार।
  - **शमीर शाक्य वि. श्री ५ को सरकार (२०६३ भाग ५ पृ. ८६)** - बाल यौन दुरूपयोग/अप्राकृतिक मैथुन।
  - **नेपाल सरकार वि. पवनकुमार यादव समेत (ने.का.प. २०६७ नि.नं. ८४९४ पृ. १८०२)** - क्षतिपूर्ति भराई दिनु पर्ने।
  - **महिला कानून र विकास मञ्चको तर्फबाट अधिवक्ता सपना प्रधान मल्ल वि. नेपाल सरकार (ने.का.प. २०६५ नि.नं. ८०३८ पृ. १३५८)** - जबरजस्ती करणीको हदम्याद बढाउने गरी कानूनमा सुधार गर्न निर्देशनात्मक आदेश जारी।
- **संहिताको व्यवस्थाः**
- **करणीसम्बन्धी कसूरः**
  - जवजस्ती करणी
  - हाडनाता करणी

➢ थुनामा रहेको व्यक्तिसंग करणी गर्ने ➢ आफ्नो संरक्षण वा सुरक्षामा रहेको व्यक्तिसंग करणी गर्ने ➢ कार्यालय वा पेशागत सेवा प्राप्त गर्ने व्यक्तिसंग करणी गर्ने ➢ यौन दुर्व्यवहार गर्ने ➢ बालयौन दुरूपयोग गर्ने ➢ अप्राकृतिक मैथुन तथा पशु करणी **नोटः क्षतिपूर्ति र हदम्यादसम्बन्धी व्यवस्थालाई समेत उल्लेख गर्ने।**	
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	१० मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र – अठार
इलाज तथा पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा इलाज तथा पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै इलाज तथा पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मूख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित इलाज तथा पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूरका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद १९ र २७
- मुलुकी ऐन पशु चौपायाको महल तथा इलाज गर्नेको महल र अन्य सम्बद्ध ऐनहरुः नेपाल मेडिकल काउन्सिल ऐन, २०२०
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- औषधि ऐन, २०३५
- नेपाल स्वास्थ व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५३
- उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०५४
- मानव शरीरको अङ्ग प्रत्यारोपन (नियमित तथा निषेध) ऐन, २०५५
- महासन्धि, अनुवन्ध
- सम्बद्ध नजिरहरू

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई इलाज तथा पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा संक्षिप्त जानकारी दिने,
- इलाज तथा पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूरको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- इलाजसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तहरू भए सोको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित इलाज तथा पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य बुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
इलाज तथा पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
इलाजसम्बन्धी कसूर • अवधारणा र विकासक्रमः • स्वास्थ्य अधिकारसम्बन्धी महासन्धिको व्यवस्थाः • अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासः • साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूः	४० मिनेट

➢ मुलुकी ऐन ➢ नेपाल मेडिकल काउन्सिल ऐन, २०२० ➢ औषधि ऐन, २०३५ ➢ नेपाल स्वास्थ व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५३ ➢ उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०५४ ➢ मानव शरीरको अङ्ग प्रत्यारोपण (नियमित तथा निषेध) ऐन, २०५५ • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तः** • **संहितामा भएको व्यवस्थाः** ➢ लापरवाही वा हेलचक्राइँ गरी इलाज गर्ने ➢ मञ्जुरी विना मानव शरीरमा परिक्षण गर्ने ➢ जोखिमपूर्ण औषधि बिक्री बितरण गर्ने ➢ औषधिमा मिसावट गर्ने वा मिसावट गरेको औषधि बिक्री गर्ने ➢ म्याद नाघेको वा पूर्व सावधानी नलिई औषधि बिक्री बितरण गर्ने ➢ एक औषधिलाई अर्को औषधि भनी बिक्री बितरण गर्ने ➢ झुट्टा वा गलत परीक्षण प्रतिवेदन दिने ➢ क्षतिपूर्ति	
पशुपंक्षीसम्बन्धी कसूरः • **अवधारणा र विकासक्रमः** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासः** • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूः** ➢ मुलुकी ऐन • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तः** • **संहितामा भएको व्यवस्थाः** ➢ गाई गोरु, मार्ने वा काट्ने ➢ पशुपंक्षी प्रति निर्दयी व्यवहार गर्ने ➢ सार्वजनिक स्थलमा पशु वा पंक्षी मार्ने ➢ हदम्याद	२० मिनेट
सत्रको अन्तमा मुख्य बुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	**१० मिनेट**

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फिलप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - उन्नाइस

सम्पत्तिसम्बन्धी कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा चोरी, डाँका, ठगी, आपराधिक विश्वासघात तथा आपराधिक लाभ (एक्सर्टसन) र आपराधिक प्रवेश तथा आपराधिक उपद्रव जस्ता सम्पत्तिसम्बन्धी कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै चोरी, डाँका, ठगी, आपराधिक विश्वासघात तथा आपराधिक लाभ (एक्सर्टसन) र आपराधिक प्रवेश तथा आपराधिक उपद्रव जस्ता सम्पत्तिसम्बन्धी कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र ती कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित चोरी, डाँका, ठगी, आपराधिक विश्वासघात तथा आपराधिक लाभ (एक्सर्टसन) र आपराधिक प्रवेश तथा आपराधिक उपद्रवसम्बन्धी कसूरका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद २०, २१ र २६
- मुलुकी ऐन चोरीको महल तथा ठगीको महल र अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- सम्बद्ध नजिरहरू

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई चोरी, डाँका, ठगी, आपराधिक विश्वासघात तथा आपराधिक लाभ (एक्सर्टसन) र आपराधिक प्रवेश तथा आपराधिक उपद्रव जस्ता सम्पत्तिसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा संक्षिप्त जानकारी दिने,
- चोरी, डाँका, ठगी, आपराधिक विश्वासघात तथा आपराधिक लाभ (एक्सर्टसन) र आपराधिक प्रवेश तथा आपराधिक उपद्रव जस्ता सम्पत्तिसम्बन्धी कसूरको अवधारणा बारेमा वताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- चोरी र डाँकासम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- ठगी, आपराधिक विश्वासघात तथा आपराधिक लाभ (एक्सर्टसन)सम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तहरू भए सोको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित चोरी, डाँका, ठगी, आपराधिक विश्वासघात तथा आपराधिक लाभ (एक्सर्टसन)सम्बन्धी कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलापः	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट

चोरी, डाँका, ठगी, आपराधिक विश्वासघात तथा आपराधिक लाभ (एक्सर्टसन) र आपराधिक प्रवेश तथा आपराधिक उपद्रव जस्ता सम्पत्तिसम्बन्धी कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
चोरी, डाँकासम्बन्धी कसूर • **अवधारणा र विकासक्रम** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** ➢ वेलायत ➢ अमेरिका ➢ भारत ➢ फ्रान्स • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू** ➢ मुलुकी ऐन • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** ➢ **श्री ५ को सरकार वि. गोविन्द प्रसाद त्रिवेदी (ने.का.प. २०४५ नि.नं ३३७२ पृ. १६५)** - दसी समेत बरामद भएपछि अदालतमा कसूरमा इन्कार रहेकै भरमा मात्र कसूरदार होइन भनी मान्न नमिल्ने। ➢ **नेपाल सरकार वि. गंगाबहादुर के.सी. समेत (ने.का.प. २०६३ नि.नं ७७२१, पृ. ८०४)** - सवारी जस्तो सम्बन्धित यातायात कार्यालयबाट नामसारी नगरेसम्म हस्तान्तरण हुन नसक्ने साधनलाई प्रतिवादीहरूले वास्तविक गाडी धनीको हक मेटाई लिन खानका लागि लगेको भन्ने देखिन नआउने। ➢ **श्री ५ को सरकार वि. महेन्द्र के.सी. (ने.का.प. २०४४ नि.नं ३३०२ पृ. १२८१)** - झ्यालको डण्डी काटेर झ्यालबाट पसी कोठाको सामानको बोरा घिसार्दै लगेको अवस्थामा पक्राउ परेको नकबजनी चोरी ठहर्ने, उद्योग मात्र नठहर्ने। ➢ **लिला थपलिया वि. श्री ५ को सरकार (ने.का.प. २०४६ नि.नं ३७९३ पृ. ४०३)** - हतियार देखाई नगद हात पारेको जबरजस्ती चोरी ठहर्ने। ➢ **श्री ५ को सरकार वि. नरबहादुर तामाङ समेत (ने.का.प. २०४३ नि.नं २६७५ पृ. ३००)**- जति विगो खाएको सोही अनुसार अभियुक्तले विगो भर्नु र जरिवाना तिर्नु पर्ने। • **संहितामा भएको व्यवस्थाः**	२० मिनेट

➢ चोरी ➢ नकवजनी ➢ डाँका ➢ वगलीमारा ➢ औजार लिइ हिंड्ने ➢ हदम्याद	
ठगी, आपराधिक विश्वाशघात तथा आपराधिक लाभ (एक्सटर्सन) सम्बन्धी कसूरः • **अवधारणा र विकासक्रमः** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासः** ➢ वेलायत ➢ अमेरिका ➢ भारत ➢ अन्य मुलुकहरू • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूः** ➢ मुलुकी ऐन • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तः** ➢ **कमलेश्वर उपाध्याय समेत वि. अम्विकादेवी ब्राम्हणी (ने.का.प. २०४१ नि.नं. २१९४ पृ. १०४५)** - बन्दकी राख्न दिएको भनी स्वीकार गरी विश्वासको भरमा रसिद भर्पाई नलिएको र सुन निखन्न जाँदा के को सुन र कस्तो सुन भनी निखन्न नदिएको भनी ठगी अन्तर्गतको कार्य गरेको भनी परेको दावी ठगीको १ नं. को परिभाषासँग मिल्ने देखिदैन। ➢ **भोला वारिन वि. पियारी वारिन (ने.का.प. २०५२ नि.नं. ६१०६ पृ. ९६६)**- अड्डामा लिखत पास हुँदा लिखत देखाई सुनाई सहिछाप गर्ने गराउने हुँदा त्यस्तो लिखतलाई ठगी गरेको ठहऱ्याएको फैसला मिलेको नदेखिने। • **संहितामा भएको व्यवस्थाः** ➢ ठगी गर्ने ➢ ठेक्का वा करारको काममा फरक पार्ने ➢ सम्पतिको आपराधिक उपयोग गर्ने	२० मिनट

➢ आपराधिक विश्वाशघात गर्ने ➢ आपराधिक लाभ (एक्सटर्सन) लिने ➢ हदम्याद	
आपराधिक प्रवेश तथा आपराधिक उपद्रवसम्बन्धी कसूरः • **अवधारणा र विकासक्रमः** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासः** ➢ वेलायत ➢ अमेरिका ➢ भारत ➢ फ्रान्स • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू** ➢ मुलुकी ऐन • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ आपराधिक प्रवेश गर्ने ➢ आपराधिक उपद्रव गर्ने ➢ लुटपिट गर्ने ➢ कसूर गरी प्राप्त गरेको सम्पत्ति लिने ➢ क्षतिपूर्ति र हदम्याद **नोटः देवानी संहिताको दफा ६८० समेतका सम्बन्धमा जानकारी दिने।**	२० मिनट
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर।	१० मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - बीस

मुद्रा, टिकट, नापतौल तथा लिखतसम्बन्धी कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा मुद्रा, टिकट, नापतौल र लिखतसम्बन्धी कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै मुद्रा, टिकट, नापतौल र लिखतसम्बन्धी कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित मुद्रा, टिकट, नापतौल र लिखतसम्बन्धी कसूरका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिताको भाग २ परिच्छेद २२, २३, २४ र २५
- मुलुकी ऐन
- स्टाण्डर्ड नाप र तौल ऐन २०२५,
- नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८,
- हुलाक ऐन, २०१९
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई मुद्रा, टिकट, नापतौल र लिखतसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा संक्षिप्त जानकारी दिने,
- मुद्रा, टिकट, नापतौल र लिखतसम्बन्धी कसूरको अवधारणा बारेमा बताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- मुद्रा, टिकट, नापतौल र लिखतसम्बन्धी कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित मुद्रा, टिकट, नापतौल र लिखतसम्बन्धी कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य बुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
मुद्रा, टिकट, नापतौल र लिखतसम्बन्धी कसूरको पृष्ठभूमी	१० मिनेट
• **अवधारणा र विकासक्रम** • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू** ➢ मुलुकी ऐन ➢ स्टाण्डर्ड नाप र तौल ऐन २०२५, ➢ नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८,	५५ मिनेट

➢ हुलाक ऐन, २०१९ • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** ➢ **श्री ५ को सरकार वि. सुरेशप्रसाद गुप्ता (ने.का.प. २०६१ नि.नं. ३७६१ पृ. ४१६)** - झुठ्ठा लिखत गर्न नहुने। ➢ **नेपाल सरकार वि. अशोकमान शाक्य समेत (ने.का.प. २०६९ नि.नं. ८७५४ पृ. ५९)** - झुठ्ठा लिखत गर्न नहुने। ➢ **दिपक जंग शाह वि. यज्ञ विक्रम शाह (ने.का.प. २०४६ नि.नं. ३८१८ पृ. ४९३)** - जालसाजी लिखत सद्दे सरह व्यवहारमा ल्याउन नहुने। ➢ **द्वारिका ठाकुर** हजाम **वि. राम आशिष ठाकुर हजाम (ने.का.प. २०६१ नि.नं. ७४६४ पृ. १४६८)** - कुनै पनि क्रिया जालसाजी ठहर्नका लागि दावीकर्ताको स्थापित अधिकार अपहरित भएको हुनु पर्ने। • **संहिताको व्यवस्था** ➢ **मुद्रा र टिकटसम्बन्धी कसूर** ✓ खोटो मुद्रा बनाउन राख्न मर्मत गर्न र प्रयोग गरेमा ✓ मापदण्ड विपरीतका मुद्रा बनाउन तौल घटाएमा आदि ✓ वैंक नोट वा सिक्का जलाउन च्यात्न लेख्न नहुने ✓ हदम्याद ➢ **नापतौलसम्बन्धी कसूर** ✓ नाप्ने वा तौलने सामान नक्कली बनाउन वा कपटपूर्ण प्रयोग ✓ हदम्याद ➢ **लिखतसम्बन्धी कसूर** ✓ किर्ते ✓ जालसाजी ✓ हदम्याद	
सत्रको अन्तमा मुख्य बुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	**१० मिनेट**

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैंची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - एकाइस
वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूर

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले अपराध संहिताका आधारमा वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूरका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूरलाई संहितामा छुट्टै कसूरको रूपमा राख्नु पर्ने आवश्यकता र यी कसूरको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभ्यास, साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा अपराध संहितामा उल्लिखित वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूरका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- महासन्धिहरू
- अपराध संहिताको भाग ३ परिच्छेद १ र २
- मुलुकी ऐन
- गालि र बेइज्जती ऐन, २०१६
- प्रमाण ऐन, २०३१
- अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणा पत्र, १९४८
- नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध,१९६६

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूरका सम्बन्धमा संक्षिप्त जानकारी दिने,
- वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूरको अवधारणा बारेमा बताउने,
- अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभ्यास र साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूको बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी दिने,
- वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूरका सम्बन्धमा सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तको बारेमा छलफल गराउने,
- अपराध संहितामा उल्लिखित वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूरका व्यवस्था र साविकको कानूनमा भएका फरकका बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य बुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।
-

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
वैयक्तिक गोपनीयता तथा प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूरको पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
वैयक्तिक गोपनीयता विरुद्धको कसूर • अवधारणा र विकासक्रम • अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास ➢ वेलायत ➢ अमेरिका	४० मिनेट

➢ भारत ➢ अन्य मुलुकहरू • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू** ➢ गालि र बेइज्जती ऐन, २०१६ ➢ प्रमाण ऐन, २०३१ • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त** ➢ **निवेदकः महिला, कानून र विकास मञ्चका तर्फबाट अख्तियार प्राप्त साथै आफ्नो तर्फबाट समेत अधिवक्ता सपना प्रधान मल्ल वि. विपक्षीः नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रि परिषदको कार्यालय समेत (ने.का.प. २०६४ अंक ९ नि. नं. ७८८०)**-गोपनीयताको अधिकारको व्यवस्था अन्तर्गत व्यक्तिको गोपनीयता र निजको गोप्य सूचनाहरू समेत संरक्षित हुने देखिन्छ। व्यक्तिका तथ्याङ्क र चरित्र जस्ता व्यक्तिगत परिचयात्मक विवरण र निज सम्वद्ध अन्य सूचनाहरूको गोप्यताको संरक्षण नहुने हो भने गोपनीयताको हक अत्यन्त संकुचित भै आफ्नो उद्देश्य हासिल गर्न नसक्ने। • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ अरुको कुरा सुन्ने ➢ गोप्य कुरा प्रकट गर्ने ➢ तस्विर लिने, विक्रि गर्ने, स्वरूप विगार्ने ➢ चिठ्ठी खोल्ने वा टेलिफोनमा कुरा सुन्ने ➢ छलकपटपूर्ण टेलिफोन वा सन्देश प्रवाह ➢ हैरान पार्ने वदनियतले चिठ्ठीपत्र लेख्ने ➢ अरुको शरिर खानतलासी गर्ने ➢ अरुको आवासमा अनधिकृत प्रवेश ✓ क्षतिपूर्ति र हदम्याद	
प्रतिष्ठा विरुद्धको कसूर • **अवधारणा र विकासक्रम** • **अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास** • **साविकको कानूनी व्यवस्थाहरू** ➢ गालि र बेइज्जती ऐन, २०१६ ➢ प्रमाण ऐन, २०३१ • **सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त**	२० मिनट

➢ **पुनरावेदक वादी गजानन्ध वैद्य वि. विपक्षी प्रतिवादी चच्छु साप्ताहिकको सम्पादक पदमभक्त खरेल (ने.का.प. २०५६ अंक १० नि. नं. ६७९५)-** वादीको व्यक्तिगत चरित्रलाई लिएर प्रतिवादीले विवादित सामग्री प्रकाशित गरेको नभई वादीको व्यापारिक हैसियतका सम्वन्धमा लेखिएको देखिन आउंदछ। वादीले गरेको व्यापारका विषयमा खोतल्न भन्ने विचार राज्यको ध्यान आकर्षित गर्ने उद्देश्यले गरेको हो वेइजत गर्ने उद्देश्यले होइन भन्ने प्रतिवादीको प्रतिरक्षात्मक भनाइ रहेको देखिन्छ। वादी एक प्रतिष्ठित व्यापारी भएको, त्यस्तो व्यापारिको कृयाकलापले राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा प्रभाव पार्ने सार्वजनिक चासो हुन जाने हुंदा त्यस्तो विषयमा ध्यानाकर्षण गराउनुलाई वदनियत पूर्ण वेइजतिको कार्य भनी हाल्न उचित पनि नदेखिने। ➢ **पुनरावेदक- वादी धनराज आचार्यसमेत विरुद्ध विपक्षी- प्रतिवादी नवराज काफ्ले समेत (ने.का.प. २०५३ अंक २ नि.नं. ६१४५)-** गाली बेइजतीको वारदात ठहर भएको कारणबाट लुटपिट भएको ठहर हुने स्थिति नहुने। • **संहितामा भएको व्यवस्था** ➢ गाली वेइज्जतीसम्बन्धी कसूर ✓ गाली गर्ने ✓ वेइज्जत गर्ने ✓ क्षतिपूर्ति र हदम्याद	
सत्रको अन्तमा मुख्य वुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	१० मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न् रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)।

सत्र - बाइस

केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ का व्यवस्थाहरू

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्तालेे केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ का व्यवस्थाहरूका बारेमा सहभागीहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ। यसरी जानकारी गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ को आवश्यकता र यसको अवधारणात्मक पक्ष र संवैधानिक व्यवस्थाका बारेमा समेत संक्षिप्त रूपमा जानकारी दिनु पर्नेछ। सत्रमा साविकको ऐनमा रहेका व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका बारेमा चर्चा गर्नु पर्नेछ। मुख्यरूपमा केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ का व्यवस्थाहरूका बारेमा जानकारी दिने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण सत्र सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई छलफल गर्ने र प्रश्न गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ मुलुकी ऐन
- अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- सम्बद्ध नजिरहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान

सत्रको उद्देश्य

- सहभागीहरूलाई केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ का व्यवस्थाहरूका सम्बन्धमा संक्षिप्त जानकारी दिने,
- यसको आवश्यकता बारेमा वताउने,

- केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ का व्यवस्थाहरू र साविकको कानूनमा भएका व्यवस्थाहरू बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य बुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाईन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ को पृष्ठभूमि	१५ मिनेट
• केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ का व्यवस्थाहरू • खारेजीमा परेका साविकको कानूनी व्यवस्थाहरूसंगको तुलनात्मक स्थिति • संशोधन भएका ऐनहरूको व्यवस्था • मुलुकी ऐन खारेज भएपछि यसबाट पर्न सक्ने प्रभावको विश्लेषण • भाद्र १ गते पछि लागू हुने कार्यविधि	६० मिनेट
सत्रको अन्तमा मुख्य बुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	१० मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - तेइस

अभ्यास

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले कुन मुद्दा के कसरी के कुन हदम्याद भित्र दायर हुन सक्छ सो सम्बन्धमा अपराध संहितामा उल्लिखित कसूरहरूको आधारमा सहभागीहरूलाई दुई समूहमा विभाजन गराई अभ्यास गराउनु पर्नेछ। यसरी अभ्यास गराउँदा सत्रको प्रारम्भमा नै यसको आवश्यकता र प्रयोगका बारेमा समेत संक्षिप्तमा जानकारी दिनु पर्नेछ। मुख्यरूपमा संहितामा रहेका हदम्याद र मुद्दा के कसरी कस्ले दायर गर्न सक्ने भन्ने सम्बन्धमा रहन सक्ने द्विविधा हटाउने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा प्रशिक्षण अभ्यास सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई समूहमा छलफल गर्ने, सुझावलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्ने, प्रस्तुती गर्ने समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- अपराध संहिता
- फौजदारी कार्यविधि संहिताको दफा ४३ र अनुसूची १, २, ३ र ४
- अन्य सम्बद्ध ऐनहरू
- देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठानक

सत्रको उद्देश्य

- संहितामा रहेका हदम्यादसम्बन्धी व्यवस्था स्पष्ट पार्ने,
- फौजदारी मुद्दा के कसरी कस्ले दायर गर्न सक्ने भन्ने सम्बन्धमा रहन सक्ने द्विविधा हटाउने,
- अपराध संहिता र फौजदारी कार्यविधि संहितामा भएका व्यवस्थाहरू बारेमा समेत छलफल गराई सत्रको उद्देश्य स्पष्ट पार्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।

- उपलव्ध अध्ययन सामग्रीहरू जस्तो दिग्दर्शन, स्रोत सामग्री, पावर प्वाइन्ट आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूको आवश्यकता र सत्रको उद्देश्य अनुरूप सत्र सञ्चालन गर्न मद्दत पुग्ने गरी सत्र अवधिभर मूल्याङ्कन गर्ने।
- सहभागीहरूबाट सत्रको अन्त्यमा पृष्ठपोषण लिने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
• समूह विभाजनः	५ मिनेट
• समूहगत कार्यः	४५ मिनेट
• प्रस्तुती र सो उपर टिप्पणीः	२५ मिनट
सत्रको अन्तमा मुख्य बुँदाहरूको संक्षेपीकरण र प्रश्नोत्तर	१० मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फिलप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

सत्र - चौबीस
प्रशिक्षण कार्यक्रमको मूल्याङ्कन तथा समापन

सहजकर्ताका लागि मार्गनिर्देश

- सहजकर्ताले यस अघिका २३ वटा सत्रहरूको क्रममा प्रशिक्षण गरिएका विषयहरूमा केन्द्रित रही यो पूरै तालिम कस्तो रह्यो त्यस सम्बन्धमा सहभागीहरूबाट पृष्ठपोषण लिनु पर्नेछ। यसरी पृष्ठपोषण लिँदा प्रतिष्ठानले तयार गरेको फाराम सहभागीहरूलाई वितरण गरी सो फाराम वस्तुगत आधारमा भर्नका लागि सहभागीहरूलाई उत्प्रेरित गर्नु पर्नेछ। यसरी फाराम वितरण गर्दा नै यो प्रशिक्षणको क्रममा समेटिएका विषयहरूका सम्बन्धमा पुनरताजगी हुने गरी संक्षिप्तमा विषयहरू समेत प्रस्तुत गर्न सकिनेछ। मुख्यरूपमा यो मूल्याङ्कनबाट प्रतिष्ठानले आगामी दिनहरूमा सञ्चालन गर्ने प्रशिक्षणलाई थप उपलव्धीमूलक वनाउन सुझाव संकलन गर्ने उद्देश्य लिइएकोले सो उद्देश्य पूर्ति हुने गरी यो मूल्याङ्कन सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। सत्रका लागि निर्धारित समयमा पृष्ठपोषण कार्य सम्पन्न गर्ने गरी प्रस्तुतीलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। प्रशिक्षकले दिग्दर्शनमा उल्लिखित विधिहरूको पालना गरी सत्र सञ्चालन गर्नु पर्नेछ। यसरी प्रशिक्षण सञ्चालन गर्दा यथासम्भव प्रशिक्षार्थीहरूलाई पृष्ठपोषणका लागि समय मिल्ने गरी सत्रको व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ। साथै यो पृष्ठपोषण लिई सकेपछि संक्षिप्त रूपमा प्रशिक्षणको समापन कार्यक्रम राखि सो कार्यक्रममा समेत यथासम्भव लैङ्गिकमैत्री वातावरणमा प्रतिनिधि सहभागीहरूलाई मौखिक रूपमा समेत आफ्ना धारणा राख्ने अवसर प्रदान गरी उनीहरूको विचार लिए पछि धन्यवाद सहित कार्यक्रमलाई समापन समापन गर्नु पर्नेछ।

मुख्य कानूनी स्रोत एवम् अन्य सन्दर्भ सामग्री

- मूल्याङ्कन फाराम

सत्रको उद्देश्य

- सत्रहरूको क्रममा प्रशिक्षण गरिएका विषयहरूमा सहभागीहरूबाट पृष्ठपोषण लिने,
- कार्यक्रमका सन्दर्भमा यथासम्भव लैङ्गिकमैत्री वातावरणमा प्रतिनिधि सहभागीहरूलाई मौखिक रूपमा धारणा राख्ने अवसर प्रदान गर्ने,
- कार्यक्रम समापन गर्ने।

प्रस्तुती तथा छलफलका मुख्य वुँदाहरू

- सत्रका लागि तोकिएका निश्चित शीर्षक र सोको लागि निर्धारित समय।
- उपलव्ध सामग्रीहरू जस्तो मूल्याङ्कन फाराम, आदि।
- प्रशिक्षण विधि/प्रस्तुतीकरण: आख्यान, ब्याख्यान, छलफल, समूहगत अभ्यास, घटना अध्ययन, भूमिका अभिनय आदि।
- सहभागीहरूलाई सहज हुने गरी सत्रको उद्देश्य अनुरूप मूल्याङ्कन गर्ने।
- कार्यक्रमको समापन गर्ने।

सत्र योजना

क्रियाकलाप	समय
सत्रमा प्रस्तुत हुने विषयहरू उल्लेख गर्ने र सत्रको उद्देश्य बताउने	५ मिनेट
• मूल्याङ्कन फाराम बारेमा स्पष्ट पार्ने	१० मिनेट
• मूल्याङ्कन फाराम भर्नका लागि सहभागीहरूलाई समय दिने	३० मिनेट
• मूल्याङ्कन फाराम संकलन गर्ने	५ मिनट
समापन कार्यक्रम आयोजना गर्ने।	४५ मिनेट

प्रशिक्षण सामग्री

मूल्याङ्कन फाराम, कम्प्युटर/ल्यापटप, प्रोजेक्टर, पावर प्वाइन्ट/नोट, मार्कर (विभिन्न रंग),न्युज प्रिन्ट पेपर, मेटा कार्ड, फ्लिप चार्ट, अन्य आवश्यक सामग्रीहरू (कैची, स्केल र घडी आदि)

भाग तीन

सन्दर्भ सामग्रीहरू

सन्दर्भ सामग्री

१. नेपालको संविधान
२. मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४
३. मुलुकी देवानी (संहिता) ऐन, २०७४
४. मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४
५. मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४
६. फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४
७. केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठानद्वारा प्रकाशित अपराध संहिता तथा देवानी संहितासम्बन्धी स्रोत सामग्री, २०७५
८. मुलुकी ऐन
९. हातहतियार खरखजाना ऐन, २०१९
१०. विष्फोटक पदार्थ ऐन, २०१८
११. गाली र बेइज्जती ऐन, २०१६
१२. जासुसी ऐन, २०१८
१३. भिक्षा माग्न (निषेध) ऐन, २०१८
१४. जुवा ऐन, २०२०
१५. केही सार्वजनिक (अपराध र सजाय) ऐन, २०२७
१६. विवाह दर्ता ऐन, २०२८
१७. राज्य विरुद्धको अपराध र सजाय ऐन, २०४६
१८. सरकारी मुद्दासम्बन्धी ऐन, २०४९
१९. हुलाक ऐन २०१९
२०. कारागार ऐन २०१९
२१. नेपाल मेडिकल काउन्सिल ऐन, २०२०
२२. खाद्य ऐन, २०२३
२३. स्टाण्डर्ड नाप र तौल ऐन, २०२५
२४. संक्षिप्त कार्यविधि ऐन, २०२८
२५. स्थानीय प्रशासन ऐन, २०२८

२६. प्रमाण ऐन, २०३१
२७. औषधि ऐन, २०३५
२८. आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् ऐन, २०४५
२९. नेपाल मेडिकल काउन्सिल ऐन, २०२०,
३०. नेपाल स्वास्थ व्यवसायी परिषद् ऐन, २०५३,
३१. उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०५४,
३२. मानव शरीरको अङ्ग प्रत्यारोपण (नियमित तथा निषेध) ऐन, २०५५
३३. नेपाल खानेपानी संस्थान ऐन, २०४६
३४. बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८
३५. नेपाल फार्मेसी परिषद् ऐन, २०५७
३६. नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८
३७. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४
३८. घरेलु हिंसा (कसूर र सजाय) ऐन, २०६६
३९. बोक्सीको आरोप (कसूर र सजाय) ऐन, २०७१
४०. प्रा.डा. रजितभक्त प्रधानाङ्ग समेत, २०६२ फौजदारी कानूनको परिचय, भृकुटी एकेडेमिक पब्लिकेशन, पृ. १८०
४१. मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ र फौजदारी कसूर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४सम्बन्धी प्रशिक्षण दिग्दर्शन, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय
४२. फौजदारी कसूरसम्बन्धी प्रचलित कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक अपराध संहिता, २०६७ दफावार व्याख्यात्मक टिप्पणी, राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान नेपाल
४३. देवानी तथा फौजदारी संहिता स्रोत सामग्री, २०७५ (भाग १ र २), राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
४४. मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणा पत्र, १९४८
४५. नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध, १९६६
४६. आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध, १९६६
४७. यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार वा सजाय विरुद्धको महासन्धि, १९८४
४८. महिला विरुद्धका सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्नेसम्बन्धी महासन्धि, १९७९

४९. शक्तिको दुरूपयोग र अपराधबाट पीडितहरूको न्यायसम्बन्धी आधारभूत सिद्धान्तसम्बन्धी घोषणापत्र, १९८५

५०. बाल अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, १९८९

५१. जाति हत्या अपराधको रोकथाम र सजायसम्बन्धी महासन्धि, १९४८

५२. सबै किसिमका जातिय भेदभाव उन्मूलन गर्नेसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि,१९६५

५३. दासत्व महासन्धि, १९२६

५४. संगठित अपराध विरुद्धको महासन्धि, २०००

अनुसुचीहरू

अनुसूची १

पूर्व प्रशिक्षण र प्रशिक्षणोत्तर मूल्याङ्कन प्रश्नावली

कार्यक्रमको विषय :

प्रशिक्षण सञ्चालन मितिः

नामः (उल्लेख गर्न चाहेमा मात्र)..

१. सजाय र अन्तरिम क्षतिपूर्तिसम्बन्धी व्यवस्था कति दफादेखि कति दफा सम्म गरिएको छ ?

(क) दफा ४० देखि ४८ सम्म

(ख) दफा ३३ देखि ३७ सम्म

(ग) दफा ३८ देखि ३९ सम्म

(घ) दफा ६ देखि ३२ सम्म

२. केही नेपाल कानूनलाई संशोधन, एकीकरण, समायोजन र खारेज गर्ने ऐन, २०७४ बमोजिम कति वटा ऐनहरू खारेज गरिएका छन्?

(क) १० वटा

(ख) ११ वटा

(ग) १२ वटा

(घ) १३ वटा

३. मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा ४० मा कति प्रकारका सजायहरूलाई वर्गीकरण गरिएको छ?

(क) ५

(ख) ६

(ग) ७

(घ) ८

४. मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४ अनुसार देहायका मध्ये कस कसलाई धम्की दिए सजाय हुन्छ ?

(क) सभामुख वा संसद

(ख) राष्ट्रपति वा संसद

(ग) मन्त्रिपरिषद् वा न्यायपालिका

(घ) प्रधानमन्त्री वा मन्त्रिपरिषद्

५. सार्वजनिक शान्ति विरूद्धको कसूरको हदम्याद कति तोकिएको छ ?

(क) ३ महिना भित्र

(ख) १ महिना भित्र

(ग) ३५ दिन भित्र

(घ) जहिले पनि

६. सार्वजनिक स्थलमा यौन क्रिया गर्नेलाई कस्तो किसिमको सजायको व्यवस्था गरिएको छ ?

(क) दुई वर्षसम्म कैद वा दश हजार रूपैया सम्म जरिवाना वा दुवै

(ख) एक वर्षसम्म कैद वा दश हजार रूपैया सम्म जरिवाना वा दुवै

(ग) एक वर्षसम्म कैद वा वीस हजार रूपैया सम्म जरिवाना वा दुवै

(घ) एक वर्षसम्म कैद वा दश हजार रूपैया सम्म जरिवाना

७. जघन्य कसूर भन्नाले कति सम्म सजाय हुने कसूर हो ?

(क) तीन वर्षभन्दा बढी दश वर्ष सम्म कैद सजाय हुने कसूर

(ख) तीन वर्षभन्दा बढी वीस वर्ष सम्म कैद सजाय हुने कसूर

(ग) जन्म कैद वा वीस वर्षभन्दा बढी कैद सजाय हुने कसूर

(घ) जन्म कैद वा दश वर्षभन्दा बढी कैद सजाय हुने कसूर

८. फौजदारी न्यायका सामान्य सिद्धान्तहरू तलका मध्ये कुन होइन ?

(क) एउटै कसूरमा दोहोरो सजाय नहुने

(ख) स्वच्छ सुनुवाईबाट वन्चित नहुने

(ग) कसूर प्रमाणित नभएसम्म कसूरदार नमानिने

(घ) बालबालिकाले गरेको काम कसूर हुने

९. गर्भवति महिलाको मञ्जुरीले बढिमा कति हप्ता सम्मको गर्भपतन गराएकोमा गर्मपतनको कसूर मानिदैन ?

(क) चौध हप्ता

(ख) बाह्र हप्ता

(ग) आठ हप्ता

(घ) चार हप्ता

१०. अपराध पीडितलाई मुद्दाको कारवाहीको जानकारी र क्षतिपूर्ति पाउने हकको व्यवस्था (दफा ३२) संविधानको कुन धारासंग मेल खान्छ ?

(क) धारा १९

(ख) धारा २०

(ग) धारा २१

(घ) धारा ३८

अनुसूची २

प्रशिक्षणको मूल्याङ्कन

कार्यक्रमको विषयः

सञ्चालन मितिः

नाम (उल्लेख गर्न चाहेमा मात्र):..

१. कृपया निम्न विषयहरूका सम्बन्धमा आफूलाई उपयुक्त लागेको महलमा -√_ चिन्ह लगाउनु होस्।

क.सं	विषय	अति उत्तम	उत्तम	राम्रो	ठिकै	कमजोर
१	कार्य जिम्मेवारीसँग प्रशिक्षणको तादात्म्यता (Consistency)					
२	प्रशिक्षणको विषयवस्तुका आधारमा सत्र (Session) र अन्तरक्रियाको अवधि निर्धारण					
३	प्रशिक्षणमा समावेश भएको विषयवस्तु (Contents)					
४	प्रस्तुतीकरण तथा विश्लेषणको शैली					
५	प्रशिक्षार्थीबाट जिज्ञासा (समस्या) राख्ने मौका र जिज्ञासाको सम्बोधनको तरिका					
६	अध्ययन सामग्री लगायत अन्य स्रोत साधनको उपलब्धता					
७	रा.न्या.प्रतिष्ठानबाट भएको व्यवस्थापन					
८	प्रशिक्षण हुनु भन्दा अगाडि तपाईको ज्ञान र सीपको स्थिति					
९	प्रशिक्षण भएपछि तपाईको ज्ञान र सीपको अभिबृद्धि					
१०	समग्रमा प्रशिक्षणको मूल्याङ्कन					

कृपया देहायका विषयमा यहाँले गर्नु भएका अनुभूतिहरू उल्लेख गरी सुधारका लागि सुझाब दिन अनुरोध छ।

२. प्रशिक्षण कार्यक्रममा समावेश भएको विषयवस्तुको सम्बन्धमा कुनै खास टिप्पणी भए उल्लेख गरी दिनुहोस्।

....

....

....

....

....

३. प्रशिक्षण कार्यक्रमको छनौट लगायत स्रोत व्यक्ति, कार्यपत्र प्रस्तोता र अध्यक्ष एवम् प्यानलिष्टको विषयमा तपाईलाई केही लागेको भए उल्लेख गरी दिनुहोस्।

....

....

....

....

....

४. प्रशिक्षण कार्यक्रममा भौतिक साधन लगायत व्यवस्थापनमा कुनै सुधार गर्नु पर्ने भए उल्लेख गरी दिनुहोस्।

....

....

....

....

....

५. प्रशिक्षण कार्यक्रममा तपाईलाई सवैभन्दा मन परेको विषयका बारेमा उल्लेख गरी दिनुहोस्। (कम्तीमा तीनवटा)

क)..

ख)..

ग)..

६. आगामी प्रशिक्षण कार्यक्रमलाई प्रभावकारी एवम् व्यवहारिक बनाउन के कस्ता विषय समावेश गर्नु उपयुक्त हुन्छ ?

....

....

....

....

....

७. प्रशिक्षण कार्यक्रमको व्यवस्थापनमा संलग्न संयोजन समूहको भूमिकाका बारेमा कुनै टिप्पणी वा सुधारका लागि सुझाब छ भने उल्लेख गरी दिनुहोस्।

....

....

....

....

....

८. यहाँलाई उल्लेख गर्न इच्छा लागेका थप विषयहरू उल्लेख गर्नुहोस्।

....

....

....

....

....

प्रकाशन संख्या ८४

राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान, नेपाल

मनमैंजू, काठमाडौं

फोन नं. ९७७-१-४०२७४४९/४०२७४५१ फ्याक्स नं.: ९७७-१-४०२७१४०

पोष्ट बक्स नं. २४८६५

Email: info@njanepal.org.np

URL: www.njanepal.org.np

सिटी अफिसः

हरिहरभवन, ललितपुर

फोन नं. ९७७-१-५५४९०५७